

Robert Śniegocki

Poznać przeszłość
Program nauczania historii
w zakresie podstawowym dla
liceum ogólnokształcącego
i technikum

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o.
Warszawa 2019

Spis treści

Wstęp

I. Ogólna charakterystyka programu

II. Zgodność programu z podstawą programową kształcenia ogólnego

III. Treści przedmiotu historia w podstawie programowej – zakres podstawowy

IV. Cele kształcenia i wychowania

V. Rozkład materiału

VI. Procedury osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych

- Wykład
- Rozmowa nauczająca
- Burza mózgów
- Debata „za” i „przeciw”
- Metaplan
- Praca ze źródłem historycznym
- Dyskusja punktowana
- Portfolio
- Wycieczka

VII. Proponowane formy kontroli oraz metody oceny osiągnięć uczniów

- Wypowiedź ustna
- Test dydaktyczny
- Sprawdzian
- Praca pisemna
- Prezentacja
- Portfolio

VIII. Bibliografia

- Dydaktyka historii
- Starożytny Wschód
- Starożytna Grecja
- Starożytny Rzym
- Średniowiecze
- Nowożytność
- XIX wiek
- XX wiek

Program nauczania historii „Poznać przeszłość” dla liceów ogólnokształcących i techników w zakresie podstawowym jest zgodny z nową podstawą programową opublikowaną w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (DzU z 2 marca 2018 r., poz. 467).

Wstęp

Celem nauczania historii jest zrozumienie zarówno przeszłych, jak i współczesnych mechanizmów rządzących światem w aspekcie politycznym, gospodarczo-społecznym czy kulturowym. Autorzy podstawy programowej zwracają także uwagę na potrzebę kultywowania idei wolności, która w ostatnich stuleciach wyrażała się w dążeniu do uzyskania niepodległości i utrzymaniu państwowej suwerenności. Nie można też zapomnieć o bardzo ważnych aspektach wychowawczych nauczania historii. Jej celem jest bowiem:

- 1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, by móc krytycznie odnosić się do przeszłości, lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;*
- 2) wzmacnianie poczucia miłości do Ojczyzny przez szacunek i przywiązanie do tradycji i historii własnego narodu oraz jego osiągnięć, kultury i języka ojczystego;*
- 3) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;*
- 4) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiątki i zabytki historyczne;*
- 5) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;*
- 6) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;*
- 7) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiadania własnych opinii.*

Autorzy podstawy programowej zwracają także uwagę, że założenia owej podstawy *nie są gotowym programem nauczania i w żadnym wypadku nie mogą być traktowane jako zestaw tematów lekcji*. Nie należy zapomnieć również, iż rozwój współczesnych źródeł przekazywania wiedzy wymaga, aby w procesie nauczania wykorzystywać: *wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych*. Dlatego postulują oni korzystanie z coraz mocniej rozwijających się zasobów źródłowych instytucji publicznych i niepublicznych, *których zasoby (w większości dostępne w wersjach elektronicznych) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli*.

Dużą rolę w procesie nauczania należy przypisać pozalekcyjnym metodom edukacji, do których zaliczono *wycieczki, pobyty studyjne, wymiany młodzieżowe, projekty, konkursy, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, multimedialne wystawy muzealne*. Należy więc,

w miarę oczywiście możliwości szkoły i uczniów, udać się na wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa.

I. Ogólna charakterystyka programu

Podczas opracowywania koncepcji programu wykorzystano zarówno osiągnięcia dydaktyki historii i pedagogiki, jak i wieloletnie doświadczenia praktyczne zebrane w pracy w szkole. Prezentowany program, związany ściśle z zestawami pomocy dydaktycznych, wyróżnia się spośród innych programów nauczania podejściem zgodnym z zasadami konektywizmu.

Cel współczesnej nauki – a żyjemy w epoce społeczeństwa informacyjnego – stanowi oparcie się na zasadzie uczenia myślenia, a nie wyłącznie zdobywanie wiedzy. Kluczową kompetencją jest korzystanie ze zdobyczy technologicznych i odnajdywania w nich potrzebnych danych. Następnie uczeń powinien samodzielnie ocenić ich wartość, dokonać odpowiedniej selekcji i wyciągnąć właściwe wnioski. Cele kształcenia i osiągnięcia ucznia, zgodnie z koncepcją Podstawy programowej, przedstawiono w programie jako efekty zapisane językiem wymagań edukacyjnych. Oznacza to, że zgodnie z nowymi zasadami nauczania punktem wyjścia w nauczaniu są oczekiwane rezultaty, głównie umiejętności, które uczeń powinien uzyskać w procesie edukacji. Ma to podkreślić potrzebę przeniesienia potrzeby zdobywania wiadomości na rzecz kształcenia owych umiejętności, pobudzenia ucznia do aktywności, kreatywności. Z tego podejścia wynika układ programu – przedstawienie treści nauczania w postaci szczegółowych wymagań edukacyjnych. Prezentowany program zakłada ciągłość procesu edukacyjnego oraz interakcje między treściami kształcenia historii w szkole podstawowej i w szkole ponadpodstawowej (w zakresie podstawowym i rozszerzonym). Dzięki temu edukacja będzie koherentna, pozwalając na wykorzystanie wiedzy i umiejętności zdobytych przez uczniów na wcześniejszych etapach edukacyjnych. Program skonstruowano tak, aby można było go zrealizować w całości nawet przy minimalnej liczbie godzin, czyli dwóch tygodniowo, wynikającej z ramowego planu nauczania szkoły.

W programie zastosowano określony przez podstawę programową podział chronologiczny:

- 1) klasa I – starożytność – średniowiecze;
- 2) klasa II – do 1815 roku;
- 3) klasa III – do 1939 roku;
- 4) klasa IV liceum ogólnokształcącego/klassy IV i V technikum – po 1939 roku.

Poszczególne etapy podzielono na rozdziały. Zazwyczaj najpierw realizowany jest materiał poświęcony historii powszechnej, a następnie polskiej. O ile w szkole podstawowej największy nacisk położono na poznawanie dziejów ojczystych, o tyle w szkole średniej podkreślono konieczność ich zgłębiania w szerszym aspekcie. W ten sposób uczniowie zapoznają się z dziejami Polski w silniejszym powiązaniu z dziejami Europy czy świata. W programie zaproponowano odpowiednią liczbę jednostek lekcyjnych, wyróżniono najważniejsze treści faktograficzne, a następnie przyporządkowano im odpowiednie fragmenty podstawy programowej. W rozkładzie materiału przewidziano również lekcje powtórzeniowo-sprawdzające.

II. Zgodność programu z podstawą programową kształcenia ogólnego

Prezentowany program jest w pełni zgodny z nową podstawą kształcenia ogólnego, w której wyróżniono trzy zasadnicze obszary rozwijania kompetencji historycznych uczniów w ciągu całego toku nauczania: chronologia historyczna, analiza i interpretacja historyczna, tworzenie narracji historycznej.

Ustalono także tzw. wymagania ogólne właściwe dla danego etapu edukacyjnego, ściśle podporządkowane celom kształcenia i uwzględniające wiek oraz rozwój umysłowy uczniów. Wymagania te zostały w podstawie programowej przedstawione w formie opisu osiągnięć obowiązujących na określonym etapie szkolnej edukacji historycznej.

W tabelach ukazano umiejętności ujęte w podstawie programowej w postaci trzech grup celów ogólnych.

Etap	Chronologia historyczna
Szkoła podstawowa	1) odróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, 2) posługiwanie się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, okres p.n.e., okres n.e., tysiąclecie, wiek, rok; 3) obliczanie upływu czasu między wydarzeniami historycznymi; 4) umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych; 5) dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym.
Liceum ogólnokształcące i technikum	Uczeń: 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

Etap	Analiza interpretacja historyczna
Szkoła podstawowa	1) Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z innych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągnięcia z nich wniosków; 2) lokalizacja w przestrzeni procesów, zjawisk i faktów historycznych przy wykorzystaniu map, planów w różnych skalach; 3) rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej; 4) objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych; 5) dostrzeganie potrzeby poznawania przyszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności.

Liceum ogólnokształcące i technikum	Uczeń: 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny; 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.
-------------------------------------	--

Etap	Tworzenie narracji historycznej
Szkoła podstawowa	1) Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych; 2) posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia; 3) przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych; 4) tworzenie krótkich i długich wypowiedzi: planu, notatki, rozprawki, prezentacji.
Liceum ogólnokształcące i technikum	Uczeń: 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym; 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

III. Treści przedmiotu *historia* w podstawie programowej – zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

I. II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy
Historia jako nauka. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); 2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych; 3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.
II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej; 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.
III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej; 2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich polis; 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego); 4) charakteryzuje religię starożytnych Greków; 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.
IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego; 3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian; 4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim; 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego; 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.
V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury; 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia główne kierunki ekspansji arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej i rozpoznaje jej najważniejsze osiągnięcia.
VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.
VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń:

- 1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieżstwa z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą;
- 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.

VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym;
- 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.;
- 3) charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.

IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
- 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.;
- 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.;
- 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.

X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego;
- 2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie);
- 3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;
- 4) charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i dziejów Europy.

XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu;
- 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w.;
- 3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.

XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń:

- 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.;
- 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich;
- 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.;
- 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.

XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa;
- 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;

<p>3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;</p> <p>4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.</p>
XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń:
<p>1) charakteryzuje przyczyny i przebieg wypraw odkrywczych;</p> <p>2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII w.;</p> <p>3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.</p>
XV. Czasy renesansu. Uczeń:
<p>1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki;</p> <p>2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury;</p> <p>3) charakteryzuje sztukę renesansową.</p>
XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:
<p>1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;</p> <p>2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;</p> <p>3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w.</p>
XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń:
<p>1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego;</p> <p>2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;</p> <p>3) wyjaśnia genezę i opisuje następstwa rewolucji angielskich;</p> <p>4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.</p>
XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:
<p>1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.;</p> <p>2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej;</p> <p>3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim;</p> <p>4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.</p>
XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:
<p>1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej pomiędzy Koroną a Litwą;</p> <p>2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;</p> <p>3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;</p> <p>4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.</p>
XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń:
<p>1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji;</p> <p>2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej;</p> <p>3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.</p>

XXI. Renesans w Polsce. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu; 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury.
XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696; 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy; 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.
XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, liberum veto i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w.; 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej; 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów; 4) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.
XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość; 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle założeń konstytucji amerykańskiej; 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej; 4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej; 5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.
XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich; 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego; 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej; 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.
XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją;

- 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;
- 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie.

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury;
- 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce;
- 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).

XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:

- 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie;
- 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;
- 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech;
- 4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego;
- 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.

XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich;
- 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;
- 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze;
- 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX wieku, uwzględniając ich przedstawicieli;
- 5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów;
- 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.

XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń:

- 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego;
- 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa;
- 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;
- 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej;
- 5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie;
- 6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.

XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;
- 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;

- 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, w tym Romualda Traugutta;
- 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.

XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.;
- 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii.

XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne;
- 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej;
- 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;
- 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska;
- 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach;
- 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;
- 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej;
- 5) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach;
- 6) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańtego;
- 7) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.

XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej;
- 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;
- 3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”;
- 4) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.

XXXVII. I wojna światowa. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy;
- 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;
- 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie;
- 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.

XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń:

- 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
- 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;
- 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.);
- 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.

XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny;
- 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów;
- 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;
- 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy;
- 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym;
- 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy;
- 3) charakteryzuje drogę Hitlera do władzy w Niemczech;
- 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy w latach trzydziestych;
- 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy.

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.);
- 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;
- 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;
- 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;
- 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.,
- 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
- 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;
- 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;
- 5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju;
- 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.

XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”;

- 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter;
- 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa);
- 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
- 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego).

XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców;
- 2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.

XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje politykę appeasementu;
- 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop-Mołotow i przedstawia jego postanowienia.

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS;
- 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie;
- 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi;
- 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;
- 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej.

XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:

- 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;
- 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;
- 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
- 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:

- 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;
- 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;
- 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);

- 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia;
- 5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;
- 7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:
 - a) Muzeum Powstania Warszawskiego,
 - b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,
 - c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.

XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie;
- 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);
- 3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar).
- 4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim;
- 5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:

- 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;
- 2) ocenia znaczenie układu Sikorski-Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką;
- 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglę, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede;
- 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;
- 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;
- 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;
- 7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”;
- 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego);
- 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.

LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:

- 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;
- 2) charakteryzuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata;
- 3) wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych

i charakteryzuje rolę tej organizacji w powojennym świecie;
4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei);
5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki;
6) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej;
7) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe;
8) charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 roku i na Węgrzech w 1956 roku i Czechosłowacji w 1968 roku.

LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:

1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce,
2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;
3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;
4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.

LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń:

1) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie najważniejszych przemian naukowo-technicznych na świecie po II wojnie światowej;
2) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;
3) charakteryzuje zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 roku;
4) opisuje rozwój nowych środków komunikacji społecznej i ocenia ich znaczenie.

LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:

1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;
2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991;
3) opisuje konflikty na terenie byłej Jugosławii oraz wojny czeczeńskie;
4) charakteryzuje kontynuację procesu integracji w Europie i przedstawia główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.

LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:

1) opisuje straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej;
2) porównuje obszar państwa polskiego przed i po II wojnie światowej;
3) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów;
4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW);
5) charakteryzuje losy żołnierzy wyklętych/niezlomnych,
6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (w tym oblawa augustowska);
7) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu i handlu.

LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń:

- 1) przedstawia proces sowietyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej;
- 2) omawia i ocenia skutki terroru stalinowskiego w Polsce;
- 3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 roku;
- 4) opisuje formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego.

LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:

- 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;
- 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;
- 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego;
- 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980;
- 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich;
- 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 roku;
- 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.

LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego specyfikę oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki;
- 2) charakteryzuje postawy Polaków wobec stanu wojennego, przedstawia formy oporu społecznego oraz ocenia rolę ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci;
- 3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu opisuje i ocenia jego skutki;
- 4) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.

LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń:

- 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę;
- 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;
- 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji;
- 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej;
- 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej).

Warunki i sposób realizacji

Historia w liceum i technikum będzie na powrót realizowana w całym cyklu kształcenia przez wszystkich uczniów. Jest niezwykle ważne, aby każdy absolwent liceum i technikum znał dzieje swojego państwa i narodu, a także orientował się w ważnych momentach historii powszechnej w wymiarze regionalnym, europejskim i globalnym. Zaproponowany układ treści szczegółowych stwarza możliwość pogłębionej względem szkoły podstawowej refleksji nad dziejami ojczystymi, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych.

Treści z zakresu rozszerzonego są zintegrowane z zapisami dla zakresu podstawowego – ich realizacja w oddziałach klasowych z rozszerzoną historią powinna być zatem prowadzona w sposób

koherentny. Nauczyciel w procesie nauczania – uczenia się może swobodnie (w ramach przewidzianej siatki godzin) rozkładać akcenty na różne wiązki tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczniów. Wymagania określone w podstawie programowej nie są gotowym programem nauczania i w żadnym wypadku nie mogą być traktowane jako zestaw tematów lekcji. Stanowią rejestr zakładanych umiejętności, które ma opanować absolwent szkoły ponadpodstawowej i jako takie będą podstawą do konstruowania arkusza maturalnego z historii.

W procesie lekcyjnym i przy okazji zadań domowych nauczyciele i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych. Postęp technologiczny stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości – oznacza to, że uczeń i nauczyciel nie są skazani na tradycyjną dydaktykę.

Dobór stosowanych w procesie nauczania – uczenia się metod i środków dydaktycznych powinien być zależny od możliwości i potrzeb uczniów. Ich repertuar wyznaczają jedynie wiedza i wyobrażenia nauczycieli oraz entuzjazm uczniów. Swoboda w doborze zasad i metod nauczania, a także w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych będzie stanowić o jakości nauczania historii i wynikających zeń efektów. Nieocenioną pomocą w misji historycznego edukowania młodych Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w wersjach elektronicznych) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli.

Dodatkowo ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę możliwości, takie formy upamiętniania kluczowych wydarzeń historycznych, jak wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa.

Ważne jest, aby w procesie poznawania wydarzeń dotyczących tragicznych losów represjonowanych żołnierzy i osób cywilnych podziemia czasów II wojny światowej i lat powojennych, uczeń nie tylko rozumiał i umiał wyjaśnić pojęcia „Panteon Żołnierzy Wyklętych” oraz „Łączka”, ale miał możliwość rzeczywistego odbioru tych ważnych spraw.

Kluczowa wydaje się maksymalna personalizacja przeszłości i ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i dokumentami audiowizualnymi, tak aby uczniowie mogli poznawać wydarzenia historyczne, jednocześnie je przeżywać. Warto jak najczęściej korzystać z różnych form pozalekcyjnej edukacji historycznej (wycieczki, pobyty studyjne, wymiany młodzieżowe, projekty, konkursy, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, multimedialne wystawy muzealne itp.).

Treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania z zakresu podstawowego i z zakresu rozszerzonego. Przyjęto następujące założenia realizacji poszczególnych działów tematycznych w danej klasie, biorąc pod uwagę podstawowy i rozszerzony zakres kształcenia:

- 1) klasa I – starożytność – średniowiecze;
- 2) klasa II – do 1815 roku;
- 3) klasa III – do 1939 roku;
- 4) klasa IV liceum ogólnokształcącego/klasy IV i V technikum – po 1939 roku.

Zaproponowany podział umożliwi nauczycielom położenie szczególnego nacisku na historię XIX i XX stulecia, której realizacja, poczynszy od dziejów Europy i świata po kongresie wiedeńskim, powinna rozpocząć się w klasie III liceum ogólnokształcącego i technikum i być kontynuowana do zakończenia cyklu kształcenia w tych szkołach.

IV. Cele kształcenia i wychowania

Podstawa programowa dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum wyraźnie określa cele kształcenia i wychowania. Stanowią one spójną całość, zaś na fundamencie tego wykształcenia uczniowie szkół ponadpodstawowych zdobędą nie tylko zróżnicowane kwalifikacje zawodowe, ale i zdolności dalszego samodzielnego uczenia się, co umożliwi im zdobywanie nowej wiedzy i umiejętności przez całe życie.

Przede wszystkim muszą one być zgodne z celami ogólnymi, wyznaczonymi przez twórców podstawy. Realizacja tych celów jest bowiem obowiązkiem wszystkich nauczycieli i wychowawców, a więc i nauczycieli historii.

Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;*
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;*
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;*
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;*
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrazeniowo-twórczymi;*
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;*
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;*
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.*

Autorzy podstawy stworzyli również listę najważniejszych umiejętności, które mają zdobyć w trakcie kształcenia ogólnego wszyscy uczniowie liceum ogólnokształcących i techników. Należą do nich:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;*
- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;*

- 3) *umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;*
- 4) *kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;*
- 5) *umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;*
- 6) *umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;*
- 7) *nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;*
- 8) *umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.*

Jak widać, podstawa przykłada dużą wagę do rozwijania kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej *stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy.* Bardzo ważne w tym jest łączenie teorii i praktyki językowej. Uczniowie na wszystkich zajęciach mają poznawać terminologię właściwą dla każdego z przedmiotów, w tym i historii. Stałe bogactwo języka służy bowiem rozwojowi intelektualnemu ucznia.

Kolejnym zadaniem wszystkich nauczycieli, w tym nauczających historii, *jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym.* Należy więc stworzyć uczącym się odpowiednie warunki do zdobywania umiejętności sprawnego wyszukiwania oraz wykorzystywania informacji z różnych źródeł. Uczniowie mają także posiadać umiejętności porządkowania i dokumentowania swojej pracy, z zastosowaniem odpowiednich technologii informacyjno-komunikacyjnych. Tym celom powinna pomagać biblioteka szkolna, permanentnie uzupełniania o zasoby książkowe czy multimedialne. Nauczyciel historii musi współpracować z nauczycielami-bibliotekarzami, ażeby wszechstronnie przygotować uczniów *do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.*

Autorzy podstawy programowej słusznie zauważają, że *środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym,* dlatego każdy nauczyciel musi dużo uwagi skupić na edukacji medialnej, pod której pojęciem rozumie się *wychowanie uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.*

Cele kształcenia ogólnego zawierają również elementy edukacji zdrowotnej, a więc i na lekcjach historii należy rozwijać u nauczanych postawę *dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.*

Na wszystkich szkolnych zajęciach należy kształtować u uczących się szereg bardzo ważnych postaw, umożliwiających właściwy rozwój indywidualny i społeczny. Do takich postaw zaliczono: *uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.*

Oczywiste jest, że na nauczycielach historii spoczywa szczególnie obowiązek dbania o kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Jednak warto zauważyć, że jest to element

kształcenia ogólnego, a więc obowiązek realizacji tych zadań spada na wszystkich nauczycieli w szkole. Także całość grona pedagogicznego w liceach i technikach ma dbać o sprzyjanie rozwojowi postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych nauczanych. *Zadaniem szkoły jest wzmocnienie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.* Także w innym miejscu podstawy programowej wyraźnie stwierdza się, że *w realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.* Jak widać, nauczyciel historii powinien w swoich działaniach być wspierany przez całą społeczność nauczycielską szkoły.

Zasady kształcenia i wychowania wskazują, że dużą uwagę należy przykładac na nabywanie przez młodzież kompetencji społecznych, czyli do umiejętności komunikowania się i współpracy w grupie, w tym i w środowiskach wirtualnych. Należy także uczyć młodych ludzi współpracy przy tworzeniu projektów zarówno indywidualnych, jak i zespołowych.

Kolejną umiejętnością ogólną, w którą należy wyposażyc każdego ucznia, jest zdolność *podejmowania ważnych decyzji, poczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu.*

Obok celów ogólnych, realizowanych na wszystkich przedmiotach w szkole, nauczycielom historii autorzy podstawy wyznaczyc także cele kształcenia, specjalnie do nich skierowane. Cele kształcenia – wymagania ogólne podzielono na trzy grupy, do których dopisano odpowiednie umiejętności, które należy kształtować na praktycznie wszystkich zajęciach historii. Są to:

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;*
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.*

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;*
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;*
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;*
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.*

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną [zarówno] w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;*
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;*
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.*

Autorzy podstawy podkreślają, że edukacja historyczna w liceum i technikum będzie obecnie realizowana w *całym cyklu kształcenia przez wszystkich uczniów*. Wskazuje się też, że *jest bardzo ważne, aby każdy absolwent liceum i technikum znał dzieje swojego państwa i narodu, a także orientował się w ważnych momentach historii powszechnej w wymiarze regionalnym, europejskim i globalnym*. Szczególnie zwraca się uwagę na potrzebę położenia nacisku w edukacji na historię XIX i XX w., stąd wynika wskazany wyżej podział materiału nauczania na poszczególne klasy. Podkreśla się, że *nauczyciel może swobodnie (w ramach przewidzianej siatki godzin) rozkładać akcenty na różne wiązki tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczniów*.

Autorzy podstawy programowej nauczania historii także zwracają uwagę na potrzeby edukowania uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Świadczy o tym zapis: *nauczyciele i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych. Postęp technologiczny stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości – oznacza to, że uczeń i nauczyciel nie są skazani na tradycyjną dydaktykę*. Wspomina się przy tym i o zajęciach lekcyjnych, i pozalekcyjnych czy zadaniach domowych. *Nieocenioną pomoc w misji historycznego edukowania młodych Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w wersjach elektronicznych) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli*.

W podstawie wyraźnie podkreślają, że *ważne jest, oczywiście w miarę możliwości uczniów i szkoły, upamiętnianie wydarzeń historycznych poprzez wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa*. Obok wycieczek poleca się także korzystanie z innych form pozalekcyjnych, takich jak np. *projekty, konkursy, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, multimedialne wystawy muzealne*. Podkreśla się także, że *uczeń nie tylko rozumiał i umiał wyjaśnić pojęcia „Panteon Żołnierzy Wyklętych” oraz „Łączka”, ale miał możliwość rzeczywistego odbioru tych ważnych spraw*. Autorzy podstawy programowej zwracają uwagę na potrzebę *personalizacji przeszłości i ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i dokumentami audio-wizualnymi, tak aby uczniowie mogli poznawać wydarzenia historyczne, jednocześnie je przeżywając*.

Tak sformułowane cele ogólne i szczegółowe wynikające z podstawy programowej stanowiły podstawę proponowanych w niniejszym programie wymagań edukacyjnych, integrujących w sobie cele nauczania i wychowania z osiągnięciami ucznia.

V. Rozkład materiału

Klasa I – 60 godzin

Lekcja	Tytuł rozdziału/tytuł lekcji	Liczba godzin	Najważniejsze treści	Treści z podstawy programowej
1	Po co nam historia?	1	<ul style="list-style-type: none"> Program nauczania, zasady pracy, kryteria oceniania Podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, epoki historyczne, rodzaje źródeł historycznych) Periodyzacja dziejów Cele i metody pracy ze źródłami i schematami, planami i materiałem ilustracyjnym 	I. Historia jako nauka. Uczeń: 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); 2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych; 3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.
I. Pierwsze cywilizacje				
2	Zanim zaczęła się historia	1	<ul style="list-style-type: none"> Podstawy antropogenezy Chronologia prehistorii: epoki kamienia, brązu i żelaza Rewolucja neolityczna i jej znaczenie 	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu Uczeń: 1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej.
3	Starożytna Mezopotamia	1	<ul style="list-style-type: none"> Znaczenie wielkich rzek dla rozwoju cywilizacji i powstania pierwszych państw Ustrój polityczny państw-miast sumeryjskich i ukształtowanie się pierwszych imperiów Pismo i znaczenie jego wynalezienia Najważniejsze cywilizacje Mezopotamii: Sumer, Babilonia i Asyria Ustrój polityczny i struktury społeczne starożytnych cywilizacji Mezopotamii Osiągnięcia cywilizacji Mezopotamii Współczesne dziedzictwo kultur Bliskiego Wschodu 	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu Uczeń: [...] 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego Wschodu; [...] 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.
4	Starożytny Egipt	1	<ul style="list-style-type: none"> Dzieje starożytnego Egiptu Ustrój polityczny państwa faraonów Struktura społeczeństwa starożytnego Egiptu Politeistyczne wierzenia Egipcjan Osiągnięcia cywilizacji Egiptu Współczesne dziedzictwo cywilizacji Egiptu 	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu Uczeń: [...] 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia

			<ul style="list-style-type: none"> Najważniejsze zachowane zabytki cywilizacji Egiptu – piramidy 	<p>kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.</p>
5	Izrael i Fenicja	1	<ul style="list-style-type: none"> Inne cywilizacje Bliskiego Wschodu: Izrael i Fenicja Monoteizm religii żydowskiej i jego znaczenie Dzieje państwa żydowskiego Kolonizacja fenicka i jej znaczenie Ewolucja pisma – wykształcenie alfabetu 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu</p> <p>Uczeń:</p> <p>[...] 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.</p>
6	Cywilizacje Indii i Chin	1	<ul style="list-style-type: none"> Cywilizacja Indusu i Żółtej Rzeki Źródła wielkich religii i systemów etycznych: hinduizmu, buddyzmu, konfucjanizmu i taoizmu Osiągnięcia cywilizacji Dalekiego Wschodu i Indii 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu</p> <p>Uczeń:</p> <p>[...] 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.</p>
7–8	Podsumowanie rozdziału 1 (+ sprawdzian)	2	<ul style="list-style-type: none"> Treści rozdziału 	
II. Dzieje starożytnej Grecji				
9	Hellada i Hellenowie	1	<ul style="list-style-type: none"> Wpływ ukształtowania terenu na cywilizację antycznej Grecji Charakterystyka <i>polis</i> greckiej Elementy wspólnoty greckiej Rola religii greckiej Wielka kolonizacja i jej znaczenie 	<p>III. Świat starożytnych Greków</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej; 2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>polis</i>; 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i</p>

				ekspansję Aleksandra Macedońskiego); 4) charakteryzuje religię starożytnych Greków; 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.
10	Ateńska demokracja	1	<ul style="list-style-type: none"> • Początki Aten • Pierwotny ustrój Aten • Społeczeństwo ateńskie • Reformatorzy ustroju ateńskiego • Charakterystyka demokracji ateńskiej w czasach Peryklesa • Osiągnięcia i dziedzictwo starożytnych Aten 	III. Świat starożytnych Greków Uczeń: [...] 2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>polis</i> ; [...] 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.
11	Sparta	1	<ul style="list-style-type: none"> • Początki Sparty • Oligarchiczny ustrój Sparty • Organizacja społeczeństwa Sparty • Wychowanie i życie Spartan • 	III. Świat starożytnych Greków Uczeń: [...] 2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>polis</i> ; [...] 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.
12	Wojny grecko-perskie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Narodziny i ekspansja imperium perskiego na Bliskim Wschodzie • Specyficzne rozwiązania militarne Greków • Przebieg działań zbrojnych podczas wojen perskich • Odniesienia do zmagania grecko-perskich w kulturze współczesnej • Ekspansja Aten po zwycięstwie nad Persją 	III. Świat starożytnych Greków Uczeń: 1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej; [...] 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego).
13	Podboje Aleksandra Macedońskiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Skutki rywalizacji wewnątrz świata greckiego po zakończeniu wojen perskich • Przebieg podbojów Aleksandra Macedońskiego • Organizacja imperium macedońskiego • Znaczenie podbojów macedońskich dla kultury greckiej • Narodziny kultury hellenistycznej • Świat hellenistyczny 	III. Świat starożytnych Greków Uczeń: [...] 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego); 4) charakteryzuje religię starożytnych Greków; 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.
14	Kultura starożytnej Grecji	1	<ul style="list-style-type: none"> • Narodziny filozofii greckiej • Starożytny grecki teatr • Architektura grecka • Literatura i teatr grecki • Igrzyska olimpijskie i rola kultury fizycznej w antycznej Grecji 	III. Świat starożytnych Greków Uczeń: [...] 4) charakteryzuje religię starożytnych Greków; 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.

15-16	Podsumowanie rozdziału 2 (+ sprawdzian)	2	Treści rozdziału 2	III. Świat starożytnych Greków Uczeń: 1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej; 2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>polis</i> ; 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego); 4) charakteryzuje religię starożytnych Greków; 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.
III. Dzieje starożytnego Rzymu				
17	Republika rzymska	1	<ul style="list-style-type: none"> • Społeczeństwo Rzymu i źródła napięć społecznych • Powstanie ustroju republikańskiego • Zasady funkcjonowania republiki • Najważniejsze urzędy republiki rzymskiej 	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; [...] 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.
18	Podboje Rzymu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja armii rzymskiej • Podboje Rzymu w Italii • Wojny punickie • Postacie wybitnych wodzów i ich wpływ na dzieje starożytne • Podbój świata śródziemnomorskiego • Konsekwencje podbojów dla Rzymu 	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę Imperium Rzymskiego [...].
19	Początki cesarstwa rzymskiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Kryzys republiki rzymskiej • Rywalizacja wodzów o władzę w Rzymie • Podboje i wojny domowe w I w. p.n.e. • Okoliczności powstania cesarstwa • Ustrój pryncypatu 	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę Imperium Rzymskiego; 3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian; [...] 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.
20	Imperium Rzymskie	1	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Pax Romana</i> i zasady funkcjonowania imperium • Dominat w Rzymie • Rola limesu, jako granicy imperium 	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza

			<ul style="list-style-type: none"> • Kontakty Rzymian z ludami spoza granic imperium (w tym szlak bursztynowy) • Niewolnictwo: znaczenie w gospodarce i życiu społecznym, różnorodny status niewolników • Religia rzymska i przyswajanie kultów obcych podczas podbojów 	Cezara i Oktawiana Augusta; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę Imperium Rzymskiego; 3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian; [...] 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.
21	Osiągnięcia Rzymian	1	<ul style="list-style-type: none"> • Znaczenie prawa rzymskiego • Architektura rzymska • Rozwój sieci szlaków komunikacyjnych imperium • Sztuka i literatura rzymska 	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu Uczeń: [...] 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.
22	Narodziny chrześcijaństwa	1	<ul style="list-style-type: none"> • Początki chrześcijaństwa • Prześladowania chrześcijan – ich skala i przyczyny • Wzrost popularności, legalizacja i uznanie chrześcijaństwa za religię państwową • Pierwsze herezje i rozłamy w chrześcijaństwie 	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu Uczeń: [...] 4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim.
23	Upadek cesarstwa rzymskiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Relacje imperium z plemionami barbarzyńskimi • Zmiany społeczne w Rzymie • Walki wewnętrzne o władzę nad imperium • Wewnętrzne przyczyny kryzysu imperium • Wędrowniacy ludów • Rozpad imperium i upadek cesarstwa zachodniorzymskiego 	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; [...] 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego; 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.
24–25	Podsumowanie rozdziału (+ sprawdzian)	2	Treści rozdziału	
IV. Początki średniowiecza				
26	Cesarstwo bizantyjskie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Cesarstwo bizantyjskie czasów Justyniana Wielkiego • Osiągnięcia Bizantyjczyków: kodyfikacja praw, architektura • Znaczenie Bizancjum dla zachowania osiągnięć cywilizacji antycznej • Rola Bizancjum dla rozwoju chrześcijaństwa 	V. Bizancjum i świat islamu Uczeń: 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury.
27	Narodziny i podboje islamu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Okoliczności powstania islamu • Zasady islamu i przyczyny jego popularności 	V. Bizancjum i świat islamu Uczeń: [...] 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia główne kierunki ekspansji

			<ul style="list-style-type: none"> • Podboje islamu i powstanie kalifatu • Powstanie podziałów w islamie • Osiągnięcia cywilizacyjne Arabów 	arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej i rozpoznaje jej najważniejsze osiągnięcia.
28	Świt narodów europejskich	1	<ul style="list-style-type: none"> • Państwa barbarzyńskie na gruzach Imperium Rzymskiego • Chrystianizacja plemion barbarzyńskich • Wzrost znaczenia Franków i powstrzymanie ekspansji islamu w Europie • Utworzenie państwa kościelnego 	VI. Europa wczesnego średniowiecza Uczeń: 1) Uczeń opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków [...]; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.
29	Imperium Karola Wielkiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Podboje Karola Wielkiego • Renesans karoliński i osiągnięcia kulturalne Franków • Dziedzictwo Imperium Rzymskiego w kulturze Franków • Rozwój prawa i administracji państwowej za rządów Karola Wielkiego 	VI. Europa wczesnego średniowiecza Uczeń: 1) Uczeń opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.
30	Czasy Ottonów	1	<ul style="list-style-type: none"> • Znaczenie traktatu z Verdun dla przyszłego podziału Europy Zachodniej • Kształtowanie się Francji i Niemiec • Najazdy Normanów • Powstanie Królestwa Anglii • Próby stworzenia europejskiej monarchii uniwersalistycznej przez Ottona III • Najazdy Węgrów • Pierwsze państwa słowiańskie 	VI. Europa wczesnego średniowiecza Uczeń: [...] 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.
31	Feudalizm i społeczeństwo stanowe	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zasady funkcjonowania i najważniejsze cechy systemu feudalnego • Drabina feudalna i role poszczególnych grup społecznych 	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy Uczeń: 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym; [...] 3) charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.
32	Pierwsze państwa Słowian	1	<ul style="list-style-type: none"> • Pochodzenie Słowian • Państwo Samona i państwo wielkomorawskie • Misja Cyryla i Metodego oraz początek obrządku i alfabetu słowiańskiego 	VI. Europa wczesnego średniowiecza Uczeń: [...] 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.

33-34	Podsumowanie rozdziału 4 (+ sprawdzian)	2		
V. Polska pierwszych Piastów				
35	Pradzieje ziem polskich	1	<ul style="list-style-type: none"> • Początki osadnictwa na ziemiach polskich • Kultura łużycka i osada w Biskupinie • Wpływy rzymskie na ziemiach polskich • Przybycie Słowian na ziemię polskie 	<p>II. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej.</p> <p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;</p>
36	Początki państwa polskiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Początki ekspansji terytorialnej Polan • Polityka wewnętrzna i zagraniczna Mieszka I • Przyczyny, okoliczności i znaczenie chrystianizacji Polski w obrządku zachodnim 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X-XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X-XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X-XII w.</p>
37	Panowanie Bolesława Chrobrego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Podboje Bolesława Chrobrego • Organizacja drużyny książęcej i państwa piastowskiego • Początki organizacji kościelnej na ziemiach polskich • Polityka zagraniczna Bolesława Chrobrego • Koronacja królewska Chrobrego i jej znaczenie 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X-XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X-XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X-XII w.</p>
38	Kryzys monarchii Piastów	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zewnętrzne i wewnętrzne skutki polityki podbojów i szybkiej chrystianizacji • Czynniki decentralizacyjne w państwie piastowskim • Utrata znaczenia monarchii piastowskiej • Odbudowa państwowości za Kazimierza Odnowiciela 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X-XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X-XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X-XII w.</p>
39	Od Bolesława Śmiałego do	1	<ul style="list-style-type: none"> • Polska w polityce międzynarodowej w XI w. • Panowanie Bolesława Śmiałego 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń: [...] 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X-XII w.; 3)</p>

	Bolesława Krzywoustego		<ul style="list-style-type: none"> • Spór Śmiałego z biskupem Stanisławem • Walki pomiędzy Piastami o sukcesję na przykładzie konfliktu między Krzywoustym a Zbigniewem • Polityka zagraniczna Krzywoustego • Podział państwa piastowskiego w wyniku testamentu Krzywoustego • System senioratu i pryncypatu – funkcjonowanie i upadek • Wzrost znaczenia rycerstwa – feudalizm na ziemiach polskich 	rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.
40	Testament Bolesława Krzywoustego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Postanowienia statutu Bolesława Krzywoustego • Konflikt pomiędzy synami Krzywoustego • Upadek zasady senioratu • Pogłębianie się rozbitcia dzielnicowego 	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim Uczeń: 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze. X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbitcia dzielnicowego [...] 3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim.
41–42	Podsumowanie rozdziału 5 (+ sprawdzian)	2	Treści rozdziału 5	
VI. Pełnia i schyłek średniowiecza				
43	Między cesarstwem a papieżem	1	<ul style="list-style-type: none"> • Wielka schizma wschodnia i jej skutki • Kryzys papieżem w X w. i ruchy odnowy Kościoła • Spór papieżem z cesarstwem – przyczyny, przebieg i skutki • Papieżem u zenitu potęgi politycznej • Stronnictwa propapieżem i procesarskie w średniowiecznej Europie 	VII. Europa w okresie krucjat Uczeń: 1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieżem z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą; 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.
44	Wyprawy krzyżowe	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny ekonomiczne, polityczne, społeczne i religijne wypraw krzyżowych • Przebieg walk i najwybitniejsi wodzowie 	VII. Europa w okresie krucjat Uczeń: 1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieżem z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą; 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-

			<ul style="list-style-type: none"> • Zakony rycerskie – okoliczności powstania i charakterystyka trzech najważniejszych zakonów • Skutki negatywne i pozytywne wypraw krzyżowych • Przebieg rekonkwisty w Hiszpanii 	gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.
45	Najazdy mongolskie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przebieg podbojów Czyngis-chana i przyczyny jego sukcesów • Organizacja imperium mongolskiego • Przebieg i znaczenie inwazji mongolskiej na Europę 	X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego Uczeń: [...] 2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, zakon krzyżacki, Mongołowie); [...] 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy.
46	Miasto i wieś w średniowieczu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Ożywienie gospodarcze w XI–XIII w. • Rozwój miast w średniowieczu • Rola i charakterystyka rzemiosła i handlu w średniowiecznej Europie • Struktura społeczna średniowiecznego miasta • Znaczenie i sytuacja chłopstwa w średniowieczu • Nowe formy uprawy roli w średniowieczu 	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy Uczeń: 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym; 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.; 3) charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.
47	Kościół w średniowieczu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Powstanie nowych zakonów (cystersi, franciszkanie i dominikanie) • Znaczenie religii w życiu mieszkańców średniowiecznej Europy • Narodziny herezji średniowiecznych • Niewola awiniońska, upadek papieżstwa, schizma zachodnia 	X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego Uczeń: [...] 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy. XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń: 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa [...].
48	Europa późnego średniowiecza	1	<ul style="list-style-type: none"> • Wojna stuletnia i jej skutki • Kryzys papieżstwa i cesarstwa • Dżuma i jej następstwa • Przemiany społeczne i gospodarcze • Powstanie imperium osmańskiego • Upadek cesarstwa bizantyjskiego i jego następstwa 	XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu; 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w. 3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.
49	Kultura w średniowieczu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Kultura stanowa w średniowieczu jako wynik 	XIII. Kultura średniowiecza Uczeń: 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na

			<p>funkcjonowania społeczeństwa stanowego</p> <ul style="list-style-type: none"> • Architektura romańska i gotycka • Literatura i teatr w średniowieczu • Malarstwo, rzeźba i inne sztuki plastyczne w średniowieczu 	<p>wyjątkową rolę chrześcijaństwa; 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury [...]; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.</p>
50–51	Podsumowanie rozdziału 6 (+ sprawdzian)	2	Treści rozdziału 6	
VII. Polska w późnym średniowieczu				
52	Polska dzielnicowa	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiany społeczne, ekonomiczne i polityczne w okresie rozbicia dzielnicowego • Próby zjednoczenia ziem polskich w XII i XIII w. • Najazdy mongolskie • Sprowadzenie Krzyżaków do Polski • 	<p>X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego; 2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, zakon krzyżacki, Mongołowie); 3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim; 4) charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i dziejów Europy.</p>
53	Odbudowa Królestwa Polskiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Próby zjednoczenia Polski na przełomie XIII i XIV w. • Przebieg walki o zjednoczenie Polski stoczonej przez Władysława Łokietka • Konflikty z Krzyżakami, Brandenburgią i Luksemburgami • Znaczenie koronacji Władysława Łokietka 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń: 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; [...] 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.</p>
54	Polska za Kazimierza Wielkiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Reformy prawne i administracyjne Kazimierza Wielkiego • Osiągnięcia gospodarcze i budowa pozycji politycznej Polski • Rozwój cywilizacyjny ziem polskich • Nabytki terytorialne Polski za Kazimierza Wielkiego 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń: 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4)</p>

			<ul style="list-style-type: none"> • Polityka zagraniczna Kazimierza Wielkiego 	<p>charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.</p>
55	Andegawenowie i Jagiellonowie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Unia polsko-węgierska i rządy Andegawenów • Początki unii polsko-litewskiej • Polityka Władysława Jagiełły • Wzrost znaczenia szlachty na przełomie XIV i XV w. 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń: 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.</p>
56	Wielka wojna z zakonem krzyżackim	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny konfliktu polsko-krzyżackiego • Przebieg bitwy grunwaldzkiej i jej znaczenie • Bitwa pod Grunwaldem w kulturze Polskiej i późniejszej świadomości narodowej • Konflikt polsko-krzyżacki na soborze w Konstancji 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń: 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.</p>
57	Kazimierz Jagiellończyk i wojna trzynastoletnia	1	<ul style="list-style-type: none"> • Wyprawa i śmierć Władysława Warneńczyka • Przyczyny wojny trzynastoletniej • Przebieg walk podczas wojny trzynastoletniej • Zmiany w sztuce wojennej w XV w. • Skutki wojny trzynastoletniej • Polityka dynastyczna Jagiellonów w XV w. 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń: 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia</p>

				najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.
58	Kultura Polski średniowiecznej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Architektura średniowieczna w Polsce • Najważniejsze zabytki sztuki średniowiecznej na ziemiach polskich • Początki polskiego dziejopisarstwa • Edukacja i nauka na ziemiach polskich w średniowieczu 	XIII. Kultura średniowiecza Uczeń: 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa; 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza; 3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.
59–60	Podsumowanie rozdziału 7 (+ sprawdzian)	2		

Łączna liczba tematów: 46

Klasa II – 60 godz.

Lekcja	Tytuł rozdziału/tytuł lekcji	Liczba godzin	Najważniejsze treści	Treści z podstawy programowej
I. Epoka odrodzenia				
1	Wielkie odkrycia geograficzne	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny wielkich odkryć geograficznych • Odkrycia Portugalczyków i Hiszpanów • Podział Nowego Świata • Zagłada kultur Ameryki Łacińskiej 	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń: 1) charakteryzuje przyczyny i przebieg wypraw odkrywczych; 2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII w.; 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.
2	Skutki odkryć geograficznych	1	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój handlu trójkątnego • Przemiany w rolnictwie • Przemiany w miastach • Początki gospodarki kapitalistycznej • Narodziny dualizmu gospodarczego w Europie 	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń: [...] 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.
3	Kultura renesansu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza renesansu • Główne cechy humanizmu • Powrót do osiągnięć antyku i rozwój nauki • Sztuka renesansu • Literatura renesansu 	XV. Czasy renesansu. Uczeń: 1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki; 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje sztukę renesansową.
4	Reformacja i jej skutki	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny reformacji • Marcin Luter i jego działalność • Ruchy reformacyjne w Europie 	XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń: 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe

			<ul style="list-style-type: none"> • Następstwa reformacji • 	uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci [...]; 3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w.
5	Kościół katolicki wobec reformacji	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sobór trydencki i jego skutki • Powstanie i działalność Towarzystwa Jezusowego 	XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego [...].
6	Nowa mapa Europy	1	<ul style="list-style-type: none"> • Konflikty religijne w Europie • Obszary tolerancji religijnej w Europie. • Podział stref wpływów poszczególnych wyznań • Podział stref gospodarki w Europie • Wzrost wpływów osmańskich w Europie. 	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń: [...] 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich. VI. Reformacja i jej skutki. Uczeń: 3. opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w.
7-8	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
II. „Złoty wiek” Rzeczypospolitej				
9	Panowanie ostatnich Jagiellonów	1	<ul style="list-style-type: none"> • Główne kierunki polityki zagranicznej Jagiellonów • Wzrost znaczenia państwa moskiewskiego • Dyplomacja i wojny Zygmunta I Starego • Polityka zagraniczna Zygmunta II Augusta • I wojna północna o Inflanty i hegemonię w basenie Morza Bałtyckiego 	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń: 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.
10	Rozwój demokracji szlacheckiej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny dominacji politycznej szlachty • Przywileje generalne szlachty • Powstanie sejmu walnego i jego funkcjonowanie • Ruch egzekucyjny i jego działalność 	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej; 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim.
11	Reformacja w Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Państwo wielu wyznań i religii • Luteranizm i kalwinizm na ziemiach Rzeczypospolitej • Tolerancja religijna • Kонтрreformacja w Rzeczypospolitej 	XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń: [...] 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.

12	Przemiany gospodarcze w Rzeczypospolitej w XVI w.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej • Funkcjonowanie folwarków pańszczyźnianych • Miasta w Polsce w XVI w. • Społeczeństwo stanowe w Rzeczypospolitej 	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń: [...] 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim.
13	Rzeczpospolita Obojga Narodów	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza unii lubelskiej • Postanowienia unii lubelskiej w 1569 r. • Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów 	XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej pomiędzy Koroną a Litwą; 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej; 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.
14	Pierwsze bezkrólewie i pierwsza wolna elekcja	1	<ul style="list-style-type: none"> • Pierwsze bezkrólewie • Pierwsza wolna elekcja • Henryk Walezy na tronie Rzeczypospolitej • Kolejna wolna elekcja 	XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń: 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji; [...] 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.
15	Kultura renesansu w Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Specyfika odrodzenia na ziemiach polskich • Rozwój nauki i szkolnictwa • Literatura odrodzenia • renesans w sztuce 	XXI. Renesans w Polsce. Uczeń: 1) ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu; 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury.
16-17	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
III. Europa w XVII w.				
18	Nowe potęgi europejskie i kolonialne	1	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój imperiów kolonialnych: Holandii, Francji i Anglii • Wzrost znaczenia i potęgi militarnej Szwecji w Europie północnej • Moskwa (Rosja) od upadku do potęgi 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: [...] 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.
19	Absolutyzm we Francji	1	<ul style="list-style-type: none"> • Francja kardynała Richelieu • Czasy Frondy • Rządy osobiste Ludwika XIV • Polityka zagraniczna Francji 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego; 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem

				ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.
20	Wojna trzydziestoletnia	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza wojny trzydziestoletniej • Etapy wojny trzydziestoletniej • Pokój westfalski i jego warunki • Skutki wojny trzydziestoletniej dla dziejów Europy 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: [...] 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.
21	Rewolucja angielska i monarchia parlamentarna	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sytuacja społeczno-gospodarcza w Anglii • Rządy Stuartów • Wybuch rewolucji angielskiej • Wojna domowa w Anglii • Dyktatura Olivera Cromwella • Monarchia parlamentarna w Anglii 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: [...] wyjaśnia genezę i opisuje następstwa rewolucji angielskich.
22	Kultura baroku	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza baroku • Główne cechy baroku • Dzieła sztuki barokowej w Europie 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń: [...] 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.
23-24	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
IV. Rzeczpospolita w XVII w.				
25	Panowanie Stefana Batorego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Polityka wewnętrzna Stefana Batorego • Reforma wojskowa wojsk kwarcianych • Wojna z Rosją o Inflanty 	XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń: [...] 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej; 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.
26	Wazowie i początek wojen ze Szwecją	1	<ul style="list-style-type: none"> • Podwójna elekcja • Początki rządów Zygmunta III Wazy • Rokosz Zebrzydowskiego • Główne kierunki polityki zagranicznej Zygmunta III • Bitwa pod Kircholmem • Wojna o ujście Wisły • Bitwa morska pod Oliwą • Rozejm w Starym Targu 	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; [...] 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w. XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego

				Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.
27	Dymitriada i wojny z Moskwą	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sytuacja w Rosji po śmierci Iwana Groźnego • Cele polskiej polityki wschodniej • Dymitriady • Wojna z Rosją i zdobycie Kremla • Walki o Moskwę w 1612 r. • Traktat w Dywilinie • Wojna z Rosją i pokój w Polanowie 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; [...] 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.</p> <p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.</p>
28	Przedmurze chrześcijaństwa i wojny Turcją	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny wojen z Turcją • Problem kozacko-tatarski • Bitwa pod Cecorą • Obrona obozu warownego pod Chocimiem • Zawarcie pokoju polsko-tureckiego 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów [...] 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.</p> <p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.</p>
29	Powstanie kozackie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Problem kozacki w Rzeczypospolitej • Sytuacja na Ukrainie w połowie XVII w. 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w</p>

			<ul style="list-style-type: none"> • Wybuch powstania Chmielnickiego • Przebieg wojny polsko-kozackiej • Unia w Perejasławiu • Wojna z Rosją w latach 1654–1667 • Skutki konfliktu z Kozakami i Rosją 	<p>okresie panowania Wazów [...] 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.</p> <p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.</p>
30	Potop szwedzki	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza najazdu szwedzkiego • Przebieg potopu szwedzkiego • Następstwa potopu szwedzkiego • Sytuacja wyznaniowa w Rzeczypospolitej • Plany reform politycznych obozu Jana Kazimierza • Rokosz Lubomirskiego 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów; [...] 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.</p> <p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w.</p>
31	Panowanie Jana III Sobieskiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Elekcja Michała Korybuta Wiśniowieckiego • Wojna z Turcją i pokój w Buczaczu • Bitwa pod Chocimiem • Elekcja i polityka zagraniczna Jana III Sobieskiego • Wyprawa wiedeńska • Pokój w Karłowicach 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: [...] 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696; 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy; 4) charakteryzuje</p>

			<ul style="list-style-type: none"> Przemiany społeczno-gospodarcze w Rzeczypospolitej w XVII w. 	<p>zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.</p> <p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w.</p>
32	Sarmatyzm w Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> Specyfika polskiego baroku Architektura i sztuka barokowa w Rzeczypospolitej Nauka i oświata Literatura barokowa Sarmatyzm i jego cechy 	XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń: [...] 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
33-34	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
V. Europa i świat w okresie oświecenia				
35	Przemiany gospodarcze i społeczne w XVIII w.	1	<ul style="list-style-type: none"> Przyczyny rozwoju gospodarczego Anglii Maszyna parowa i jej zastosowanie Skutki gospodarcze i społeczne rewolucji przemysłowej Idee liberalizmu ekonomicznego 	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej.
36	Idee oświecenia	1	<ul style="list-style-type: none"> Geneza i główne cechy oświecenia Nauka i szkolnictwo Literatura piękna i polityczna czasów oświecenia Sztuka XVIII w. 	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury.
37	Monarchie absolutne w Europie Środkowej i Wschodniej	1	<ul style="list-style-type: none"> Przemiany ustrojowe, społeczno-gospodarcze i kulturowe w Rosji, Prusach i Austrii Rosja Katarzyny II Wielkiej Cele rosyjskiej polityki zagranicznej i wewnętrznej w XVIII w. 	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: [...] 3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów; 4) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.

			<ul style="list-style-type: none"> • Wojny śląskie • Wojna siedmioletnia i wzrost znaczenia Prus 	
38	Powstanie Stanów Zjednoczonych	1	<ul style="list-style-type: none"> • Kolonie angielskie w Nowym Świecie w XVIII w. • Geneza wojny z Anglią • Wojna o niepodległość USA • Polacy w rewolucji amerykańskiej • Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej 	XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość; 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle założeń konstytucji amerykańskiej [...] 4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej; 5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.
39	Rewolucja francuska	1	<ul style="list-style-type: none"> • Francja Ludwika XVI • Zwołanie Stanów Generalnych • Wybuch rewolucji w 1789 r. • Przebieg i skutki rewolucji francuskiej 	XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń: [...] 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej.
40	Republika Francuska	1	<ul style="list-style-type: none"> • Konstytucja Francji z 1791 r. • Francja republiką • Dyktatura jakobinów • Obalenie Maksymiliana de Robespierre'a • Ocena rewolucji francuskiej oraz porównanie jej z rewolucją amerykańską 	XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń: [...] 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej; 4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.
41-42	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
VI. Kryzys i upadek Rzeczypospolitej				
43	Rzeczpospolita w czasach saskich	1	<ul style="list-style-type: none"> • August II Mocny na tronie Rzeczypospolitej • Wybuch i przebieg wielkiej wojny północnej • Reformy okresu saskiego • Sejm Niemy i jego znaczenie • Podwójna elekcja w 1733 r. • Sytuacja Rzeczypospolitej w czasach rządów Augusta III Sasa 	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich; 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego.
44	Początki panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Elekcja Stanisława Poniatowskiego • Konfederacja barska • I rozbiór Rzeczypospolitej • Sejm rozbiorowy 	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: [...] 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego; 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej;

45	Oświecenie w Polsce	1	<ul style="list-style-type: none"> • Początki oświecenia na ziemiach polskich • Komisja Edukacji Narodowej • Mecenat Stanisława Augusta Poniatowskiego • Literatura piękna i polityczna • Sztuki plastyczne 	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: [...] 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury; 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce; 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).
46	Sejm Wielki	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza zwołania Sejmu Wielkiego • Główne stronnictwa Sejmu Wielkiego • Reformy Sejmu Czteroletniego 	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: [...] 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego; [...] 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.
47	Konstytucja 3 maja	1	<ul style="list-style-type: none"> • Konstytucja 3 maja • Wojna w obronie Konstytucji 3 maja • Konfederacja targowicka • II rozbiór Rzeczypospolitej 	XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń: 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; [...] 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej.
48	Powstanie kościuszkowski i upadek Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza powstania • Wybuch powstania i zwycięstwo pod Raławicami • Uniwersał połaniecki • Przebieg insurekcji • III rozbiór Rzeczypospolitej 	XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń: [...] 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców; 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej; 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie.
49-50	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
VII. Epoka napoleońska				
51	Początki rządów Napoleona	1	<ul style="list-style-type: none"> • Rządy dyktatoratu we Francji i kryzys władz rewolucyjnych 	XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: 1) charakteryzuje walkę Francji o

			<ul style="list-style-type: none"> • Przejęcie władzy przez Napoleona Bonapartego • Polityka wewnętrzna i zagraniczna Napoleona Bonapartego • Reformy wewnętrzne 	dominację w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona [...] 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.
52	Cesarstwo francuskie Napoleona	1	<ul style="list-style-type: none"> • Napoleon cesarzem Francuzów • Organizacja Cesarstwa Francuzów • Wojna z III koalicją (bitwy: pod Trafalgarem i pod Austerlitz) • Wojna z IV koalicją • Wyprawa hiszpańska • Wojna z V koalicją 	XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona [...] 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.
53	Upadek Napoleona	1	<ul style="list-style-type: none"> • Wyprawa na Moskwę • Wojna z wielką koalicją i upadek Napoleona • „100 dni Napoleona” 	XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona [...]; 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.
54	Polacy w wojnach napoleońskich	1	<ul style="list-style-type: none"> • Legiony Jana Henryka Dąbrowskiego • Powstanie na ziemiach polskich w 1806 r. • Udział Polaków w wyprawie na Moskwę • Polacy w bitwie pod Lipskiem 	XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: [...] 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech.
55	Księstwo Warszawskie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Powstanie Księstwa Warszawskiego • Ustrój polityczny Księstwa Warszawskiego • Sytuacja społeczno-gospodarcza w Księstwie Warszawskim • Wojna z Austrią w 1809 r. • upadek Księstwa Warszawskiego 	XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń: [...] 4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego.
56-57	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		

Klasa III – 60 godzin

Lekcja	Tytuł rozdziału/tytuł lekcji	Liczba godzin	Najważniejsze treści	Treści z podstawy programowej
I. System wiedeński				
1	Kongres wiedeński	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny zwołania kongresu wiedeńskiego • Główni uczestnicy kongresu 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w

			<ul style="list-style-type: none"> • Decyzje kongresu wiedeńskiego • Powstanie Świętego Przymierza • System wiedeński i jego funkcjonowanie 	odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich; 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia.
2	Przeciwko ładowi wiedeńskiemu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Konserwatyzm i liberalizm w I poł. XIX w. i ich stosunek do systemu wiedeńskiego • Ruchy narodowe i rewolucyjne w Europie • Przemiany ustrojowe w Europie w I poł. XIX w. • Wojna o niepodległość Grecji • Romantyzm i jego twórcy 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: [...] 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia [...]; 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX w., uwzględniając ich przedstawicieli [...].
3	Rewolucja przemysłowa i jej następstwa	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przemiany gospodarcze na świecie na początku XIX w. • Przemiany społeczne wywołane uprzemysłowieniem • Kwestia robotnicza • Powstanie ideologii socjalistycznych 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: [...] 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia; 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze; 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX w., uwzględniając ich przedstawicieli.
4	Wiosna Ludów	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza Wiosny Ludów • Wiosna Ludów we Francji • Początki rządów Ludwika Napoleon • Polityka zagraniczna i wewnętrzna Napoleona III • Wiosna Ludów w krajach niemieckich • Parlament frankfurcki i jego działalność • Rewolucje w krajach włoskich • Powstanie węgierskie • Skutki Wiosny Ludów 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: [...] 5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów.
5	Wojna krymska i jej skutki	1	<ul style="list-style-type: none"> • Wybuch wojny krymskiej • Walki o Sewastopol • Pokój paryski i jego skutki • Odwilż posewastopolska w Cesarstwie Rosyjskim 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: [...] 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.
6-7	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
II. Ziemie polskie w I poł. XIX w.				
8	Ziemie polskie po kongresie wiedeńskim	1	<ul style="list-style-type: none"> • Mocarstwa a sprawa polska na kongresie wiedeńskim • Powstanie Królestwa Polskiego • Konstytucja Królestwa Polskiego 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową

			<ul style="list-style-type: none"> • Nauka i oświata w Królestwie Polskim • Przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich • Sytuacja Polaków na „ziemiach zabranych” • Powstanie Wielkiego Księstwa Poznańskiego • Rzeczpospolita Krakowska i jej funkcjonowanie 	Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego [...]; 6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.
9	Królestwo Polskie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Opozycja legalna w Królestwie Polskim • Działalność Waleriana Łukasińskiego • Rozwój gospodarczy i inwestycje Królestwa Polskiego • Rozwój edukacji i szkolnictwa wyższego • Romantyzm w Polsce • Geneza powstania listopadowego • Spisek w Szkole Podchorążych 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego; 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa [...].
10	Powstanie listopadowe	1	<ul style="list-style-type: none"> • „Noc listopadowa” • Problemy władz powstańczych • Ofensywa Iwana Dybicza • Wiosenna ofensywa polska – klęska pod Ostrołęką • Upadek Warszawy • Wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny klęski powstania • Bilans powstania 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie.
11	Wielka Emigracja	1	<ul style="list-style-type: none"> • Wielka Emigracja • Działalność Joachima Lelewela • Ugrupowania polityczne Wielkiej Emigracji, ich liderzy i programy • Działalność emisariuszy • Kultura polska na emigracji i jej przedstawiciele • Najwybitniejsi poeci polskiego romantyzmu 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; [...] 6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.
12	Powstanie krakowskie i Wiosna Ludów na ziemiach polskich	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sytuacja w Królestwie Polskim po powstaniu listopadowym • Działalność spiskowa na ziemiach polskich w latach 1831–1846 • Powstanie krakowskie • Rabacja galicyjska i jej ocena • Skutki powstania w 1846 r. • Sytuacja na ziemiach polskich w przededniu Wiosny Ludów • Wiosna Ludów w Wielkopolsce • Wiosna Ludów w Galicji 	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego; 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa [...]; 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji

			<ul style="list-style-type: none"> • Polacy w europejskiej Wiośnie Ludów • Skutki Wiosny Ludów dla sprawy polskiej 	galicyjskiej; 5. opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie.
13	Królestwo Polskie w przededniu powstania styczniowego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sprawa polska w wojnie krymskiej • Odwilż posewastopolska na ziemiach polskich • Wzrost uczuć patriotycznych • Niepodległościowe stronnictwa polityczne • Działalność Aleksandra Wielopolskiego • Wybuch powstania styczniowego 	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń: [...] 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa. XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa.
14	Powstanie styczniowe	1	<ul style="list-style-type: none"> • Problem władz powstańczych • Charakter walk • Sprawa polska na arenie międzynarodowej • Dyktatura Romualda Traugutta • Problem uwłaszczenia chłopów • Przyczyny klęski powstania • Bilans powstania 	XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa; 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie; 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, w tym Romualda Traugutta; 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.
15-16	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
III. Świat w „dobie węgla i żelaza”				
17	Stany Zjednoczone w XIX w.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój terytorialny USA • Kwestia Indian w polityce wewnętrznej Stanów Zjednoczonych • Przemiany gospodarczo-społeczne w USA • Rola emigracji z Europy w rozwoju USA • Problem niewolnictwa w USA • Wybór Abrahama Lincolna na prezydenta • Geneza wojny secesyjnej • Strony i przebieg wojny secesyjnej 	XXXIII. Europa i świat w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych; 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii. XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń: 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne.

			<ul style="list-style-type: none"> • Skutki polityczne, ekonomiczne i społeczne wojny secesyjnej 	
18	Zjednoczenie Włoch	1	<ul style="list-style-type: none"> • Koncepcje zjednoczeniowe Camilla Cavoura i Giuseppe Garibaldi • Wojna Francji i Piemontu z Austrią • „Wyprawa 1000 czerwonych koszul” • Powstanie Królestwa Włoch • Wcielenie do Włoch Wenecji i Rzymu • Przyczyny i skutki zjednoczenia Włoch • Powstanie Austro-Węgier 	XXXIII. Europa i świat w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.; [...].
19	Zjednoczenie Niemiec	1	<ul style="list-style-type: none"> • Otto von Bismarck i jego idee polityczne • Reformy gospodarcze i militarne w Królestwie Prus • Wojna z Danią w 1864 r. i jej skutki • Wojenna klęska Austrii w 1866 r. • Związek Północnoniemiecki • Wojna z Francją – jej przyczyny i skutki • Porównanie procesów zjednoczenia Włoch i Niemiec • Powstanie II Rzeszy 	XXXIII. Europa i świat w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.; [...].
20	Kolonializm w XIX w.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Cele polityki kolonialnej • Kolonializm brytyjski • Kolonializm francuski • Inne państwa kolonialne • Powstanie potęgi USA • Imperializm rosyjski • Chiny i Japonia – różne drogi rozwoju • Konflikty kolonialne 	XXXIII. Europa i świat w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: [...] 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii.
21	Nowe idee polityczne	1	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój systemów demokratycznych w II poł. XIX w. • Konserwatyzm i liberalizm w II poł. XIX w. • Komuna Paryska i jej znaczenie • Przemiany w ruchu socjalistycznym – • komunizm i socjaldemokracja • Powstanie ideologii chadeckiej • Nacjonalizm i jego przedstawiciele 	XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń: [...] 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej; 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej; 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.
22	Świat na przełomie epok	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przemiany w rolnictwie i rozwój przemysłu • Centralizacja kapitału 	XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń: 1) przedstawia przemiany gospodarcze w

			<ul style="list-style-type: none"> Przemiany społeczne na przełomie XIX i XX w. Procesy migracyjne i ich znaczenie Zmiany cywilizacyjne w okresie „belle époque” Rozwój medycyny i higieny Zmiany w systemie oświaty Emancypacja polityczna i społeczna kobiet 	<p>Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; 2) charakteryzuje procesy migracyjne; 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej; 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej; 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.</p>
23	Kultura i nauka II poł. XIX w.	1	<ul style="list-style-type: none"> Wielcy naukowcy i odkrywcy epoki Twórcy literatury przełomu wieków Rozwój sztuki i wzrost jej dostępności Początki kultury masowej 	
24–25	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
IV. Ziemie polskie na przełomie XIX i XX w.				
26	Polacy po upadku powstania styczniowego	1	<ul style="list-style-type: none"> Gospodarka i społeczeństwo polskie w Prusach Polityka niemiecka wobec ludności polskiej Postawy Polaków wobec władz pruskich Odradzanie się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach Sytuacja gospodarczo-społeczna w zaborze rosyjskim Władze carskie wobec Polaków Polacy w zaborze rosyjskim Sytuacja gospodarczo-społeczna w zaborze austriackim Autonomia galicyjska i jej przykłady Polacy w Galicji wobec zaborcy Porównanie i ocena sytuacji Polaków w trzech zaborach Kształtowanie się nowoczesnej świadomości narodowej wśród Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących dawne tereny Rzeczypospolitej 	<p>XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska; 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej; 5) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach.</p>
27	Powstanie polskich partii politycznych	1	<ul style="list-style-type: none"> Powstanie masowych partii politycznych Ludwik Waryński i jego działalność 	<p>XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: [...] 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech</p>

			<ul style="list-style-type: none"> • Początki działalności Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) i Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy (SDKPiL) • Początki działalności politycznej Józefa Piłsudskiego • Ideologia i przedstawiciele ruchu narodowego • Poglądy i działalność Romana Dmowskiego • Powstanie i działalność ruchu ludowego • Wincenty Witos i jego rola dla dziejów polskiego ruchu ludowego 	<p>zaborach; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej; [...] 6) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfantego.</p>
28	Rewolucja w 1905 r. i Polacy w przededniu wybuchu wojny światowej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sytuacja wewnętrzna w Imperium Rosyjskim na przełomie XIX i XX w. • Geneza, przebieg i skutki wojny rosyjsko-japońskiej • Wybuch rewolucji 1905 r. w Rosji • Manifest październikowy Mikołaja II i jego realizacja • Rewolucja w 1905 r. na ziemiach polskich • Zmiany w systemie represji w Królestwie Polskim po 1905 r. • Orientacje proaustriacka i prorosyjska • Rozwój polskich organizacji militarynych na początku XX w. 	<p>XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska; 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; [...] 6) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfantego; 7) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.</p>
29	Kultura i nauka polska na przełomie XIX i XX w.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Pozytywizm i jego przykłady na ziemiach polskich • Kultura okresu Młodej Polski i jej przedstawiciele • Polscy naukowcy i odkrywcy przełomu wieku 	<p>XXXVI. Kultura i nauka polska w II poł. XIX i na początku XX w. Uczeń: 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej; 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski; 3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”; 4) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.</p>

30-31	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
V. I wojna światowa				
32	Jak doszło do wybuchu I wojny światowej?	1	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomiczne i społeczne przyczyny wybuchu Wielkiej Wojny • Kocioł bałkański • Powstanie trójprzymierza i ententy • Zamach w Sarajewie i jego konsekwencje • Wybuch wojny 	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy; [...].
33	Wielka Wojna	1	<ul style="list-style-type: none"> • Niemieckie plany wojenne • Pierwsze miesiące wojny • Wydarzenia z 1915 r. • Najkrwawszy rok wojny (1916 r.) • Charakter działań wojennych na różnych frontach 	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy; 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; [...].
34	Rewolucje w Rosji	1	<ul style="list-style-type: none"> • Kryzys wojenny w Rosji • Rewolucja lutowa w 1917 r. • Obalenie caratu • Wzrost znaczenia bolszewików • Rewolucja październikowa • Wojna domowa w Rosji • Przyczyny sukcesu bolszewików 	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: [...] 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.
35	Koniec Wielkiej Wojny	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przystąpienie USA do wojny • Działania wojenne poza Europą • Ostatni rok wojny (1918 r.) i przyczyny klęski państw centralnych • Rozejm w Compiègne 	XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: [...]2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie; 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.
36	Sprawa polska w czasie I wojny światowej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Polityka zaborców wobec sprawy polskiej na początku I wojny światowej • Polacy i ich koncepcje polityczne wobec wybuchu wojny • Działalność Józefa Piłsudskiego i losy Legionów • Akt 5 listopada i jego konsekwencje dla sprawy polskiej • Kryzys przysięgowy i uwięzienie Piłsudskiego • Działalność Romana Dmowskiego na początku I wojny światowej 	XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń: 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny; 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego; 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.); 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.

			<ul style="list-style-type: none"> • Działalność Komitetu Narodowego Polskiego • Rola USA i prezydenta W. Wilsona dla sprawy polskiej • Ententa a sprawa polska pod koniec I wojny światowej 	
37-38	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		<p>XXXVII. I wojna światowa. Uczeń: 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy; 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie; 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.</p> <p>XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń: 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny; 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego; 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. Akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.); 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarnego Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.</p>
VI. Świat okresu międzywojennego				
39	System wersalski	1	<ul style="list-style-type: none"> • Polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturowe skutki I wojny światowej • Przyczyny zwołania kongresu paryskiego • Główni uczestnicy konferencji paryskiej i ich cele polityczne • Traktat wersalski i jego główne założenia • Powstanie i działalność Ligi Narodów • Konferencja waszyngtońska i jej skutki • Zasady funkcjonowania ładu wersalskiego 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny; 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego; 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów [...].</p>

40	Świat po I wojnie światowej		<ul style="list-style-type: none"> • Bilans wojny • Rewolucje komunistyczne w Europie Środkowej i ich upadek (Niemcy, Węgry) • Przyczyny kryzysu demokracji w Europie • kryzys powojenny we Włoszech • Benito Mussolini i jego działalność • Cechy faszyzmu włoskiego • Polityka wewnętrzna Mussoliniego • Układy w Rapallo (1922) i Locarno (1925) oraz ich znaczenie 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny; [...] 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego.</p> <p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy.</p>
41	Wielki kryzys i jego następstwa	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sytuacja polityczno-gospodarcza w USA po I wojnie światowej • Geneza wielkiego kryzysu gospodarczego • Wielki kryzys gospodarczy i jego skutki • Polityka Nowego Ładu Franklina Delano Roosevelta • Wielki kryzys w Europie i jego skutki 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny; [...] 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy; 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.</p>
42	Narodziny nazizmu	1	<ul style="list-style-type: none"> • Skutki I wojny światowej dla Niemiec • Republika Weimarska i jej funkcjonowanie • Ideologia i działalność Adolfa Hitlera • Cechy nazizmu niemieckiego • Okoliczności przejścia władzy przez Hitlera • Polityka wewnętrzna Hitlera • Budowa nazistowskiego państwa totalitarnego 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń: [...] 3) charakteryzuje drogę Hitlera do władzy w Niemczech; 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy w latach trzydziestych; 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy.</p>
43	ZSRS w okresie międzywojennym	1	<ul style="list-style-type: none"> • Powstanie ZSRS • Ostatnie lata rządów Włodzimierza Lenina • Przejęcie władzy przez Józefa Stalina • Polityka wewnętrzna Stalina • Próby wyjścia ZSRS z międzynarodowej izolacji • ZSRS jako państwo totalitarne 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę powstania państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym; [...] 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy.</p>
44	Świat na drodze ku wojnie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny polityczne, gospodarcze i ideologiczne wybuchu II wojny światowej • Ekspansja Japonii na Dalekim Wschodzie 	<p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń: 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich</p>

			<ul style="list-style-type: none"> • Polityka zagraniczna Włoch i podbój Etiopii • Cele polityczne Adolfa Hitlera • Zbrojenia Niemiec • Kryzys nadreński w 1936 r. i jego skutki • Przebieg hiszpańskiej wojny domowej (1936–1939) i jej konsekwencje • Anszlus Austrii w 1938 r. • Polityka appeasementu i jej cechy • Konferencja monachijska i jej postanowienia 	Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego; 3) charakteryzuje politykę appeasementu; 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia.
45	Kultura i nauka okresu międzywojennego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przemiany cywilizacyjne i wynalazki epoki międzywojennej • Zmiany w kształtowaniu przestrzeni – • architekturze i urbanistyce • Rozwój szkolnictwa i nauki • Kultura masowa i jej przykłady • Twórcy literatury i sztuki dwudziestolecia międzywojennego 	Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń: [...] 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.
46–47	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
VIII. II Rzeczpospolita				
48	Odrodzenie Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zewnętrzne i wewnętrzne przyczyny odzyskania niepodległości • Pierwsze ośrodki władzy na ziemiach polskich • Walki o Lwów z Ukraińcami • Powstanie władz centralnych II Rzeczypospolitej • Rola Józefa Piłsudskiego w kształtowaniu się odrodzonej Polski • Pierwsze dokumenty kształtujące ustrój II RP • Roman Dmowski i jego rola na konferencji paryskiej 	XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń: 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.); 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski.
49	Walka o granicę zachodnią i południową	1	<ul style="list-style-type: none"> • Powstanie wielkopolskie i przyczyny jego sukcesu • Problem powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku • Spór o Śląsk Cieszyński z Czechosłowacją • Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu oraz przyczyny ich przegrania przez stronę polską 	XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń: [...] 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski; 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów; [...] 5) porównuje

			<ul style="list-style-type: none"> • Zaślubiny Polski z morzem • Wolne Miasto Gdańsk i zasady jego funkcjonowania 	kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.
50	Wojna polsko-bolszewicka	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza wojny z bolszewikami • Wizje granic Polski Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego • Pierwsze walki z bolszewikami w 1919 r. • Wyprawa kijowska 1920 r. i przyczyny jej politycznego niepowodzenia • Ofensywa Tuchaczewskiego na ziemie polskie • Ententa a sprawa polska – konferencja w Spa i powstanie tzw. linii Curzona • Bitwa Warszawska i jej znaczenie • Traktat ryski 1921 i jego ocena • Konflikt polsko-litewski i sprawa Wilna 	XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń: [...] 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej; 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.
51	Pierwsze lata II Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Powstanie norm ustrojowych – mała konstytucja z 1919 r. i konstytucja marcowa z 1921 r. • Siły polityczne II Rzeczypospolitej • Cechy ustroju II Rzeczypospolitej w latach 1921–1926 • Wybory prezydenckie w 1922 r. i zamach na Gabriela Narutowicza • Sytuacja narodowo-religijna w II Rzeczypospolitej • Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej 1921–1926 • Problemy z unifikacją infrastruktury odrodzonej Polski • Kryzys polityczny i gospodarczy w 1923 r. • Reformy Władysława Grabskiego i ich znaczenie 	Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r., [...] 5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju; 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym. XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”; 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa) [...].
52	Rządy sanacji	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza zamachu majowego • Zamach majowy w 1926 r. i przyczyny sukcesu Józefa Piłsudskiego • Nowela sierpniowa i pierwsze lata rządów sanacji 	Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.); 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych

			<ul style="list-style-type: none"> • Skutki wielkiego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich • Działalność opozycji wobec polityki sanacji • Konstytucja kwietniowa z 1935 r. i jej cechy • Polityka zagraniczna Józefa Piłsudskiego 1926–1935 • Sanacja i jej dekompozycja po śmierci Piłsudskiego • Konflikty narodowościowo-religijne w czasach rządów sanacji 	<p>polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski; 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych; 5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju; 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym. XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń: [...] 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich.</p>
53	II Rzeczpospolita na arenie międzynarodowej		<ul style="list-style-type: none"> • Polityka zagraniczna Józefa Becka • Zajęcie Zaolzia przez Polskę i ocena tego wydarzenia • Geneza i postanowienia paktu Ribbentrop–Mołotow • Sytuacja geopolityczna Polski w przededniu II wojny światowej 	<p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń: 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego; 3) charakteryzuje politykę appeasementu; 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia.</p>
54	Gospodarka II Rzeczypospolitej		<ul style="list-style-type: none"> • Budowa portu w Gdyni • Odbudowa i rozwój kolei • Polska myśl techniczna okresu międzywojennego • Budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego • Reformy gospodarcze Eugeniusza Kwiatkowskiego 	<p>XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń: [...] 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich; 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat trzydziestych (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego).</p>
55	Kultura i nauka dwudziestolecia międzywojennego II Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Stan kultury społeczeństwa polskiego po okresie zaborów • Reformy szkolnictwa • Powstawanie instytucji kultury narodowej • Wyższe uczelnie w II Rzeczypospolitej • Rozwój nauki w odrodzonej Polsce • Literatura polska i sztuka międzywojenna • Teatr i kinematografia w II Rzeczypospolitej • Główne nurty życia kulturalnego w międzywojennej Polsce • Zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej 	<p>XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców; 2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej. XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń: 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”; 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat</p>

				odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa); 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich; 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego).
56-57	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	1		

Klasa IV – 60 godzin

Lekcja	Tytuł rozdziału/tytuł lekcji	Liczba godzin	Najważniejsze treści	Treści z podstawy programowej
I. II wojna światowa				
1	Atak III Rzeszy na Polskę	1	<ul style="list-style-type: none"> • Stosunek sił i plany stron konfliktu • Prowokacje niemieckie (Gliwice) • Wybuch wojny (Wieluń, Westerplatte) • Przebieg działań wojennych • Przykłady bohaterstwa polskich żołnierzy (Poczta Polska w Gdańsku, bitwa pod Mokrą, Wizną, nad Bzurą) 	XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń: 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie [...]; 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej.
2	Sowiecka agresja na Polskę	1	<ul style="list-style-type: none"> • Atak sowiecki z 17 września 1939 r. • Internowanie władz Rzeczypospolitej w Rumunii • Ostatnie walki i zakończenie kampanii polskiej (obrona Warszawy, bitwa pod Kockiem) • Współpraca niemiecko-radziecka do 1941 r. • Wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny klęski Polski w 1939 r. • Zbrodnie najeźdźców (Bydgoszcz, Katowice, Grodno) 	XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń: [...] 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie; 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi; 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na

				uchodźstwie; 6) wyjaśnia przyczyny przegrania przez Polskę wojny obronnej.
3	Podboje Stalina i Hitlera	1	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca niemiecko-sowiecka • Polityka ZSRS w latach 1939–1941 • Wojna sowiecko-fińska i jej skutki • Aneksja przez Związek Radziecki republik bałtyckich i Besarabii • Atak Niemiec na Danię i Norwegię • Napaść niemiecka na kraje Beneluksu i Francję • Bitwa o Anglię • Wojna na Bałkanach 	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń: 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941; 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw; 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne); 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw osi.
4	Atak Niemiec na ZSRS	1	<ul style="list-style-type: none"> • Atak Niemiec na ZSRS w 1941 r. (bitwa o Moskwę) • Przyczyny niepowodzeń niemieckich w ZSRS • Front wschodni w latach 1942–1943 (bitwy o Stalingrad i na Łuku Kurskim) • Przyczyny sukcesów sowieckich 	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń: 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941; 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw; 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne); 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi; 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.
5	Polityka okupacyjna Niemiec	1	<ul style="list-style-type: none"> • Charakter okupacji niemieckiej w krajach skandynawskich i Europie Zachodniej • Nazistowski plan eksterminacji Żydów • Etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada) • Główne miejsca eksterminacji Żydów (Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar) • Postawy społeczeństw i rządów świata zachodniego oraz Kościoła katolickiego wobec Holokaustu • Stosunek hitlerowskich Niemiec do podbitych narodów Europy Wschodniej 	XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń: 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie; 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada); 3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar); 4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim.

			<ul style="list-style-type: none"> • Hitlerowska polityka rasowa i prześladowanie wybranych grup społecznych 	
6	Wojna poza Europą	1	<ul style="list-style-type: none"> • Wojna o Atlantyk • Wojna w Afryce • Cele wojenne Japonii • Wybuch wojny na Dalekim Wschodzie i przystąpienie do niej Stanów Zjednoczonych • Walki na Pacyfiku • 	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń: [...] 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne); [...] 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw osi; 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.
7	Koniec II wojny światowej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie frontu na Sycylii i we Włoszech • Konferencja w Teheranie i jej decyzje • Utworzenie drugiego frontu na Zachodzie, wyzwolenie Francji, Belgii i Holandii • Klęska faszystowskich Włoch • Konferencja w Jałcie i jej znaczenie • Zajęcie Europy Środkowej przez Armię Czerwoną • Operacja berlińska • Kapitulacja Niemiec i koniec wojny w Europie • Koniec wojny na Dalekim Wschodzie (atak nuklearny na Hiroszimę i Nagasaki) • Przyczyny klęski Japonii • Przyczyny klęski państw osi 	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń: [...] 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne); 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw osi; 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.
8-9	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
II. II. Sprawa polska w czasie II wojny światowej				
10	Pod okupacją niemiecką i sowiecką	1	<ul style="list-style-type: none"> • Polityka władz ZSRS na okupowanych ziemiach II Rzeczypospolitej • Deportacje ludności polskiej w głąb ZSRR • Polscy jeńcy w ZSRS • Mord i kłamstwo katyńskie • Miejsca mordów na Polakach (Katyń, Miednoje, Charków) • Okupacja niemiecka w Polsce na tle okupacji w innych krajach Europy • Sytuacja Polaków na ziemiach wcielonych do III Rzeszy 	XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń: 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności; 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce; 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków); 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady;

			<ul style="list-style-type: none"> • Polityka niemiecka w Generalnym Gubernatorstwie • Terror hitlerowski i zbrodnie niemieckie wobec narodu polskiego • Miejsca zbrodni na Polakach (Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary) • Holokaust na ziemiach polskich • Powstanie w getcie warszawskim 	<p>omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia; 5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej; 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego; 7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizmu Polaków na przykładzie: a) Muzeum Powstania Warszawskiego, b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.</p>
11	Działalność rządu na uchodźstwie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Powstanie rządu emigracyjnego we Francji • Przeniesienie polskiego ośrodka władzy do Wielkiej Brytanii • Polskie formacje wojskowe na frontach II wojny światowej (bitwa o Narwik, walki w obronie Francji i Wielkiej Brytanii, obrona Tobruku, działalność polskiej marynarki wojennej) • Stosunki polsko-sowieckie po podpisaniu układu Sikorski-Majski • Sprawa katyńska i zerwanie stosunków z polskim rządem londyńskim przez ZSRR • Katastrofa gibraltarska i śmierć Władysława Sikorskiego • Konferencja w Teheranie a sprawa polska 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń: 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie; 2) ocenia znaczenie układu Sikorski-Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką; 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narwik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede; 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej; [...] 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>
12	Społeczeństwo polskie pod okupację	1	<ul style="list-style-type: none"> • Życie codzienne pod okupacją • Postawy społeczeństwa polskiego wobec Holokaustu • Działalność Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów • Przyczyny i przebieg konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej 	<p>XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń: 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie; [...] 5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.</p>

			<ul style="list-style-type: none"> • Przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego • Miejsca upamiętnienia zbrodni okupantów (Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polski Cmentarz Wojenny w Katyniu) 	<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń: 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności; 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce; 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków); 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia; 5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej; 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego; 7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie: a) Muzeum Powstania Warszawskiego, b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.</p>
13	Polskie państwo podziemne	1	<ul style="list-style-type: none"> • Pierwsze organizacje konspiracyjne i oddziały partyzanckie • Polityczne organizacje konspiracyjne • Podziemie zbrojne • Cele polityczne i strategiczne Polskiego Państwa Podziemnego i Armii Krajowej • Struktura i działalność ZWZ-AK • Inne polskie organizacje podziemne (Bataliony Chłopskie, Narodowe Siły Zbrojne) i ich działalność 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń: [...] 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego; 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów; [...] 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>

14	Plan „Burza” i powstanie warszawskie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Plan „Burza” • Geneza polityczna i militarna powstania warszawskiego • Wybuch powstania warszawskiego • Mocarstwa wobec powstania • Upadek i skutki powstania • Bilans powstania 	L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń: [...] 7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”; 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego); 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.
15	Sprawa polska na arenie międzynarodowej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Początki komunistycznych ośrodków władzy • Walki Wojska Polskiego na Wschodzie – bitwa o Kołobrzeg, walki o Berlin • Armia Czerwona i NKWD na ziemiach polskich podczas wojny w latach 1944–1945 • Polska lubelska i PKWN • Działalność Stanisława Mikołajczyka • Rozwiązanie Armii Krajowej • Konferencja w Jałcie a sprawa polska • „Proces szesnastu” i jego znaczenie • Polacy na frontach II wojny światowej w latach 1944–1945 • Działalność PSZ na Zachodzie – bitwa o Monte Cassino, bitwy pod Falaise Arnheim i Bredą 	L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń: 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie; [...] 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnheim, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Bredę; 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej; [...] 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.
16-17	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
III. Świat po II wojnie światowej				
18	Budowa porządku powojennego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Polityczne, demograficzne, społeczno-gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej • Zmiany na mapie Europy i świata po II wojnie światowej • Powstanie ONZ i rola tej organizacji w losach powojennego świata • Wielowymiarowa rywalizacja radziecko-amerykańska i geneza zimnej wojny 	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń: 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej; 2) charakteryzuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata; 3) wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych i charakteryzuje rolę tej organizacji w powojennym świecie; 4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei) [...].

19	Zimna wojna	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sowietyzacja Europy Środkowo-Wschodniej • Ekspansywna polityka Stalina • Powstanie Kominformu • Doktryna Trumana i plan Marshalla • Powstanie NATO i jego charakterystyka • Powstanie Układu Warszawskiego • Problem niemiecki po II wojnie światowej • Blokada Berlina Zachodniego i jej skutki • Podział Niemiec na RFN i NRD 	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń [...] 4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei); 5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki; 6) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej; 7) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe. 8) charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 r. i na Węgrzech w 1956 r. i Czechosłowacji w 1968 r.
20	Daleki Wschód po II wojnie światowej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Sytuacja w Chinach po zakończeniu II wojny światowej • Powstanie i funkcjonowanie ChRL • Rewolucja kulturalna Mao Zedonga • Konflikt koreański • Skutki wojny koreańskiej • Dwa państwa koreańskie • Powojenna okupacja i rozwój Japonii • Przemiany polityczne, gospodarcze i kulturowe w państwach Dalekiego Wschodu 	LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce; 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie [...].
21	Koniec stalinizmu	1	<ul style="list-style-type: none"> • ZSRS po II wojnie światowej • Nowa fala terroru stalinowskiego • Śmierć Stalina i jego skutki • Początki rządów Chruszczowa • Kryzys berliński 1953 • Polityka wewnętrzna i zewnętrzna Chruszczowa • Powstanie Układu Warszawskiego i jego charakterystyka • Powstanie węgierskie 1956 r. i jego znaczenie 	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń: [...] 5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki [...]; 7) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe; 8) charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 r. i na Węgrzech w 1956 r. i Czechosłowacji w 1968 r.
22-23	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
IV. Polska po II wojnie światowej				
24	Zniszczenia wojenne i odbudowa Polski	1	<ul style="list-style-type: none"> • Skutki polityczne, demograficzne, ekonomiczne i kulturowe II wojny światowej dla Polski 	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń: 1) opisuje straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej; 2) porównuje obszar państwa

			<ul style="list-style-type: none"> • Konferencja poczdamska a sprawa polska • Nowe granice państwa polskiego 	polskiego przed i po II wojnie światowej; [...] 7) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu i handlu.
25	Przejęcie władzy w Polsce przez komunistów	1	<ul style="list-style-type: none"> • Reforma rolna i nacjonalizacja przemysłu oraz ich znaczenie • Postawy Polaków w nowej sytuacji politycznej • Działalność opozycji legalnej (PSL Stanisława Mikołajczyka) • Referendum ludowe z 1946 r. • Sfałszowane wybory z 1947 r. 	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń: [...] 3) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów; 4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW); 5) charakteryzuje losy żołnierzy wyklętych/niezłomnych; 6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (w tym obława augustowska).
26	Antykomunistyczne podziemie niepodległościowe	1	<ul style="list-style-type: none"> • Działalność podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW) • Losy żołnierzy niezłomnych • Represje i działania aparatu bezpieczeństwa i władz komunistycznych wobec podziemia niepodległościowego oraz opozycji (np. obława augustowska) 	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń: [...] 4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW); 5) charakteryzuje losy żołnierzy wyklętych/niezłomnych, 6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (w tym obława augustowska).
27	Stalinizm w Polsce	1	<ul style="list-style-type: none"> • Powstanie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej • Przemiany gospodarcze w okresie stalinowskim • Stalinizm w kulturze, oświacie i nauce • Państwo terroru i jego przykłady • Walka władz komunistycznych z Kościołem katolickim • Konstytucja PRL (1952) i jej główne założenia 	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń: [...] 7) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu i handlu. LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń: 1) przedstawia proces sowieetyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej; 2) omawia i ocenia skutki terroru stalinowskiego w Polsce; 3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego Czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.; 4) opisuje formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego.

28	Odwilż popaździernikowa	1	<ul style="list-style-type: none"> • PRL po śmierci Stalina • Przyczyny i następstwa poznańskiego Czerwca (1956 r.) • Polski Październik (1956 r.) i jego cechy • Pierwsze lata rządów Władysława Gomułki 	LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń: [...] 3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.
29-30	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
V. Świat w II poł. XX w.				
31	Dekolonizacja i jej skutki	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza procesów dekolonizacyjnych • Dekolonizacja w Azji i jej przykłady • Wojna w Wietnamie i jej znaczenie • Powstanie niepodległych Indii • i wybuch konfliktu indyjsko-pakistańskiego • Przyczyny i następstwa dekolonizacji w Afryce • Konflikt w Algierii i jego skutki 	LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce; 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie; 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego; 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.
32	Konflikty na Bliskim Wschodzie	1	<ul style="list-style-type: none"> • Bliski Wschód i konflikt arabsko-izraelski • Powstanie państwa Izrael • Kryzys sueski • Wojna sześciodniowa • Wojna izraelsko- arabska w 1973 r. • Problem palestyński pod koniec XX w. • Rewolucja islamska w Iranie w 1979 r. 	LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce; [...] 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego [...].
33	Zimna wojna w latach 60. i 70. XX w.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiana polityki zagranicznej Chruszczowa • Kryzys kubański • Wzrost wpływów ZSRS na świecie i popularyzacja ideologii komunistycznej na Zachodzie • Przyczyny i następstwa „praskiej wiosny” w 1968 r. • Kryzys wewnętrzny w ZSRS • Agresja sowiecka na Afganistan w 1979 r. i jego skutki 	LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń: [...] 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie [...].
34	Przemiany społeczne i kulturowe lat 60.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Przemiany cywilizacyjne po II wojnie światowej 	LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń: 1) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie najważniejszych przemian

			<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój telekomunikacji i środków masowego przekazu • Zmiany w życiu codziennym związane z postępowaniem technologicznym • Wpływ zmian technicznych na przemiany społeczne • Przyczyny i następstwa wydarzeń 1968 r. w państwach Zachodu • Rewolucja obyczajowa • Ruchy feministyczne • Walka z segregacją rasową w USA • II sobór watykański i zmiany w Kościele katolickim 	naukowo-technicznych na świecie po II wojnie światowej; 2) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej; 3) charakteryzuje zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 r.; 4) opisuje rozwój nowych środków komunikacji społecznej i ocenia ich znaczenie.
35	Początki integracji europejskiej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza integracji europejskiej • Różne wizje integracji europejskiej • Powstanie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i jej charakterystyka • Demokratyzacja Europy Zachodniej i Południowej 	LVII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń: [...] 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.
36-37	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
VI. Polska w II poł. XX w.				
38	Mała stabilizacja	1	<ul style="list-style-type: none"> • Polityka wewnętrzna i zagraniczna PRL w czasach Władysława Gomułki • Przyczyny i następstwa sporu Gomułki z Kościołem katolickim • Marzec '68 i jego skutki • Stagnacja gospodarcza w latach 60. XX w. • Grudzień '70 i jego następstwa • Odsunięcie Władysława Gomułki od władzy 	LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń: 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej; 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976; 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego.
39	Dekada Gierka	1	<ul style="list-style-type: none"> • Geneza i założenia reform ekonomicznych i politycznych Edwarda Gierka • Przyczyny niepowodzeń gospodarczych • Przemiany społeczne • Wydarzenia z 1976 r. i ich następstwa • Charakterystyka i ocena opozycji w latach 70. XX w. 	LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń: 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej; 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976; 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego; 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980; 5) ocenia rolę papieża Jana

			<ul style="list-style-type: none"> Najważniejsze postacie i organizacje opozycji w latach 70. Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Polski (1979 r.) i jej wpływ na przemiany w Polsce Początki „drugiego obiegu” 	Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich [...].
40	Kultura i nauka czasów PRL	1	<ul style="list-style-type: none"> Kultura w PRL w latach 60. i 70. XX w. i jej największe osiągnięcia Osiągnięcia polskich naukowców w czasach PRL Kultura masowa w PRL i jej przykłady Kultura polska na emigracji i jej ocena 	LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń: [...] 4) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.
41	Powstanie „Solidarności”	1	<ul style="list-style-type: none"> Pontyfikat Jana Pawła II i jego znaczenie dla dziejów Polski i świata Przyczyny, przebieg i następstwa strajków sierpniowych 1980 r. Powstanie NSZZ „Solidarność” i charakterystyka jego działalności Stosunek władz PRL do NSZZ „Solidarność Ocena roli „Solidarności” dla dziejów Polski i świata 	LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń: [...] 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich; 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.; 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.
42	Stan wojenny i stracona dekada	1	<ul style="list-style-type: none"> Narastanie napięć w Polsce w 1981 r. Wprowadzenie stanu wojennego i jego polityczne, społeczne i gospodarcze skutki Postawy Polaków wobec stanu wojennego Przykładowe formy oporu wobec władz komunistycznych Działalność i śmierć ks. Jerzego Popiełuszki Świat wobec wydarzeń w Polsce Skutki stanu wojennego 	LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego specyfikę oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki; 2) charakteryzuje postawy Polaków wobec stanu wojennego, przedstawia formy oporu społecznego oraz ocenia rolę ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci; 3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu, opisuje i ocenia jego skutki.
43	Polska droga do wolności	1	<ul style="list-style-type: none"> Wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny kryzysu systemu komunistycznego w Polsce Droga do negocjacji strony rządowej ze stroną opozycyjną Obrady okrągłego stołu i jego decyzje 	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Uczeń: 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę [...].

			<ul style="list-style-type: none"> • Przebieg i następstwa wyborów 4 czerwca 1989 r. • Ocena porozumień okrągłostołowych 	
44-45	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		
VII. Schyłek komunizmu i świat po jego upadku				
46	Kres zimnej wojny	1	<ul style="list-style-type: none"> • Nowa faza „zimnej wojny” • Prezydentura Ronalda Reagana i jej charakterystyka • Wielopłaszczyznowa walka z „imperium zła” • Przyczyny kryzysu ZSRS • Reformy Michaiła Gorbaczowa i ich następstwa 	LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń: 1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa; 2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991 [...].
47	Rozpad bloku komunistycznego	1	<ul style="list-style-type: none"> • Jesień Ludów i jego rola w procesie odzyskiwania suwerenności i przez kraje Europy Środkowo-Wschodniej • Przyczyny i skutki zjednoczenia Niemiec • Rozpad Układu Warszawskiego i jego następstwa • Proces rozpadu ZSRS i jego skutki • Federacja Rosyjska Borysa Jelcyna oraz jej wewnętrzne problemy polityczne i gospodarcze • Wojna w Czeczenii i jej następstwa • Przyczyny, proces i skutki rozpadu Jugosławii • Wojny na Bałkanach 	LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń: 1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa; 2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991; 3) opisuje konflikty na terenie byłej Jugosławii oraz wojny czeczeńskie.
48	Początki III Rzeczypospolitej	1	<ul style="list-style-type: none"> • Zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania powstania III Rzeczypospolitej • Charakterystyka ustroju współczesnej Polski • Współczesne problemy polityki wewnętrznej w Polsce, w tym kontrowersje wobec problemu dekomunizacji i lustracji • Ocena transformacji gospodarczej w III Rzeczypospolitej • Polityka zagraniczna (integracja Polski ze strukturami NATO i Unii Europejskiej) 	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Uczeń: 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę; 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania; 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji; 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej; 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej).

49	Polska i świat na początku XXI w.	1	<ul style="list-style-type: none"> • Rozszerzanie Unii Europejskiej i jego konsekwencje • Struktury Unii Europejskiej i kontrowersje wobec jej działalności • Problemy współczesnej Europy • Wyzwania współczesnego świata, w tym problem międzynarodowego terroryzmu 	LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń: [...] 4) charakteryzuje kontynuację procesu integracji w Europie i przedstawia główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.
50-51	Lekcja powtórzeniowa (+ sprawdzian)	2		

VI. Procedury osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych

W pracy szkolnej wykorzystywane są różnorodne techniki nauczania. Najważniejsza jest ich skuteczność oraz dostosowanie do określonego środowiska uczniowskiego. Aby zainteresować młodzież wykładanym przedmiotem i pomóc jej w zrozumieniu omawianej tematyki, warto zastosować podczas zajęć metody dydaktyczne. Ich wybór zależy od treści kształcenia, celów lekcji oraz zainteresowań samego nauczyciela. Obok nadal popularnych metod klasycznych (wykład, rozmowa nauczająca) pedagodzy coraz chętniej posługują się metodami aktywizującymi, takimi jak burza mózgów, debata „za” i „przeciw”, metaplan.

Wykład

Metoda ta polega na słownym przekazaniu przez nauczyciela nowych wiadomości. Wykład rozwija sprawności umysłowe ucznia, uczy go sporządzania notatki oraz selekcji informacji. Metodę tę wykorzystuje się w celu przedstawienia uczniom ważnych treści, wyjaśnienia pojęć lub podsumowania zagadnień. Prezentowany materiał opatruje się własnym komentarzem. Przed przystąpieniem do wykładu należy wyjaśnić uczniom cel zajęć oraz podać plan wypowiedzi. Wiadomości, które uczniowie powinni zanotować, warto podkreślić i powtórzyć. Trzeba pamiętać, że w trakcie wykładu poziom skupienia słuchaczy zmienia się – największy jest w pierwszych minutach, następnie spada, aby podnieść się pod koniec zajęć. Dlatego dobrze zacząć wypowiedź od anegdoty lub postawienia kontrowersyjnej tezy. W trakcie wykładu można stosować różne środki dydaktyczne, np. mapy, reprodukcje, materiały dźwiękowe, filmy. Kończąc wykład, należy dokonać skrótowego przypomnienia najważniejszych informacji, ponieważ podsumowanie, podobnie jak wstęp, najłatwiej zapada uczniom w pamięć. Wykład powinien zmieścić się w zaplanowanym czasie. Istnieje wiele rodzajów wykładów, np.:

- ▶ wykład organizacyjny – zwany inaczej wprowadzającym, stosuje się go na początku roku szkolnego,
- ▶ wykład informacyjny – polega na przekazaniu uczniom materiału, którego nie ma w podręczniku, lub też rozszerzeniu treści podręcznika,
- ▶ wykład analityczny – ma na celu przeprowadzenie analizy faktu lub procesu historycznego,
- ▶ wykład syntetyczny – służy podsumowaniu materiału, utrwaleniu i systematyzacji wiadomości.

Rozmowa nauczająca

Rozmowa nauczająca zalicza się do tzw. metod tradycyjnych. Jej istota to dialog nauczyciela z klasą. Warunkiem skutecznego zastosowania tej metody jest posiadanie przez uczniów określonych wiadomości na dany temat. Prowadzący poprzez umiejętne zadawanie pytań uzyskuje od klasy pożądane odpowiedzi. Taka rozmowa uczy porządkowania i oceniania własnej wiedzy oraz wyciągania wniosków. Uczeń zdobywa także umiejętność swobodnego i poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowuje się do wystąpień publicznych. Podczas rozmowy nauczającej wykorzystuje się różnego rodzaju pytania, np.:

- ▶ przygotowawcze,
- ▶ przypominające i porządkujące informacje, które uczniowie już zdobyli,
- ▶ naprowadzające – nakierowujące uczniów ku prawidłowym odpowiedziom,
- ▶ podsumowujące – ukazujące uczniom rezultaty ich pracy, które pozwolą na formułowanie sądów i wniosków,
- ▶ kontrolne – sprawdzające stopień przyswojenia przez uczniów wiadomości i umiejętności.

Ważne jest również, aby pytania zostały sformułowane jasno, zrozumiale oraz jednoznacznie. Nauczyciel, pracując tą metodą, udziela głosu każdemu zgłaszającemu się uczniowi. Powinien zwracać uwagę nie tylko na poziom merytoryczny wypowiedzi, ale także na poprawność językową.

Burza mózgów

To metoda pracy w grupie pozwalająca zebrać wiele pomysłów w celu rozwiązania określonego zadania. Uaktywnia indywidualne możliwości twórcze uczniów i ze względu na spontaniczny charakter włącza do aktywnej pracy tych, którzy w innym przypadku pozostaliby bierni. Metoda ta zwiększa kreatywność młodzieży, uczy poprawnego formułowania wypowiedzi oraz słuchania innych. Na wyznaczonych zajęciach nauczyciel przedstawia zagadnienie oraz zasady pracy na lekcji. Uczniowie zgłaszają pomysły rozwiązania podanego problemu. Nie należy ich krytykować ani oceniać. Wszystkie propozycje są zapisywane w widocznym miejscu. Po zakończeniu sesji omawia się poszczególne hipotezy. Można również przeprowadzić głosowane i wybrać kilka propozycji, a następnie przydzielić grupy uczniów do opracowania danej kwestii.

Debata „za” i „przeciw”

Zadaniem uczniów biorących udział w debacie „za” i „przeciw” jest sformułowanie argumentów, które przekonałyby rozmówców mających inne zdanie do zmiany swoich poglądów. Za pośrednictwem tej metody młodzież uczy się prezentacji swojego stanowiska. Debata przygotowuje do rozwiązywania problemów w sposób twórczy i rozwija proces myślenia. Zmusza np. do poszukiwania argumentów za tezą, z którą uczeń się nie zgadza. W ten sposób ma on okazję spojrzeć na podaną kwestię z dwóch różnych punktów widzenia. Pracę tą metodą należy zacząć od dokładnego określenia przedmiotu dyskusji. Następnie dzieli się klasę na dwie grupy i ustala czas trwania ćwiczenia. Wnioski wypływające z debaty warto zapisywać na planszach lub tablicy. Nauczyciel powinien zachęcać uczniów do aktywności i umożliwić wypowiedzenie się wszystkim osobom. Po zakończeniu debaty należy ją podsumować i ocenić wartość zastosowanych przez młodzież argumentów.

Metaplan

Istotą tej metody jest sposób prowadzenia dyskusji, który pozwala na rozwiązywanie trudnych problemów. Uczniowie analizują podane zagadnienie według określonego porządku. Metaplan uczy wyrażania i uzasadniania swojego zdania oraz akceptowania opinii i poglądów innych. Pracując tą metodą, uczniowie w pierwszej kolejności odpowiadają na pytania: „Jak było?” i „Jak być powinno?”. W ten sposób prezentują wydarzenie historyczne, dokonują jego oceny oraz starają się stworzyć opis właściwej, ich zdaniem, sytuacji. Następnie zastanawiają się nad przyczynami zaistnienia określonego zdarzenia i ustalają odpowiedź na pytanie: „Dlaczego nie było tak, jak być powinno?”. W dalszej części zadania uczestnicy zajęć formułują wnioski prowadzące do rozstrzygnięcia omawianej kwestii. Wszystkie rozważania zapisywane są na odpowiednio przygotowanym schemacie. Na zakończenie ćwiczenia nauczyciel ocenia aktywność uczniów i merytoryczne przygotowanie do dyskusji.

Praca ze źródłem historycznym

Metoda ta umożliwia zaprezentowanie uczniowi warsztatu pracy historyka, a także sposobów zdobywania informacji o przeszłości. Uczy czytania tekstu ze zrozumieniem, rozbudza zainteresowania historyczne, motywuje do wysiłku intelektualnego. Uczeń uświadamia sobie, że do pełnego zrozumienia tekstu potrzebna jest szersza wiedza. Ta sytuacja prowadzi do zwiększenia samodzielności młodego człowieka poprzez motywowanie go do zdobywania wiadomości z wykorzystaniem różnych środków dydaktycznych. Nauczyciel, pracując tą metodą, powinien starannie zaplanować lekcję. Na początku uczeń czyta tekst lub dokładnie przygląda się ilustracji. Warto zacząć od określenia rodzaju źródła historycznego. Następnie analizuje się jego wiarygodność. Prowadzący zadaje pytania o autora i ewentualnego adresata dokumentu, o cel i okoliczności jego powstania, o możliwości nieskrępowanej wypowiedzi twórcy. Należy także zwrócić uwagę na to, kiedy źródło powstało. W dalszej kolejności przeprowadza się szczegółową analizę informacji zawartych w opracowywanych materiałach. Jeżeli w tekście widnieją nieznanne pojęcia, zadaniem uczniów jest wyjaśnienie ich znaczenia. Uczeń powinien umieć nie tylko wskazywać fakty, lecz także odróżnić je od opinii i ocen. Należy również zwrócić uwagę na umiejętność selekcji wydarzeń, ich hierarchizacji, porównania z innymi źródłami i interpretacji.

Dyskusja punktowana

Dyskusja punktowana pozwala na sprawdzenie wiedzy uczniów w czasie zorganizowanej wymiany poglądów na określony temat. Uczniowie w trakcie dyskusji kształtują umiejętność poprawnego posługiwania się językiem polskim, przygotowują się do wypowiedzi publicznych oraz prezentacji własnych poglądów. Uczą się również twórczego rozwiązywania problemów, uwzględniania zdania innych i wykorzystywania zdobytej wiedzy w praktyce. Do pracy tą metodą należy utworzyć dwie kiluosobowe grupy. Nauczyciel określa temat i czas trwania dyskusji, omawia zasady oraz system oceniania uczniów. Punkty przydzielane są za podanie odpowiednich argumentów lub za trafne merytorycznie komentarze do wypowiedzi przeciwników. Odejmuje się je natomiast za niewłaściwe odpowiedzi oraz nieadekwatne do zaistniałej sytuacji zachowanie uczniów. Nauczyciel w trakcie dyskusji zajmuje bierne stanowisko – obserwuje zachowania i słucha wypowiedzi uczniów. Po zakończeniu zadania podsumowuje zajęcia oraz ocenia udział poszczególnych uczestników dyskusji.

Portfolio

Polega na gromadzeniu (np. w teczkach) materiałów dokumentujących pracę uczniów nad określonym tematem. Metoda zachęca do planowania i organizowania nauki, pomaga w podejmowaniu indywidualnych decyzji i twórczym rozwiązywaniu problemów. Sprzyja pogłębieniu zainteresowań oraz zachęca do poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania wiadomości z różnych źródeł. Warto pamiętać, aby wybrany do opracowania temat pozwalał na łączenie wiedzy i umiejętności zdobywanych w ramach nauczania innych przedmiotów szkolnych. Nauczyciel określa rodzaj materiałów, które posłużą do realizacji zadania oraz czas potrzebny na ich zgromadzenie i posegregowanie. Należy także precyzyjnie ustalić zasady oceniania. Stworzone przez uczniów portfolio można wykorzystać na jednej lub kilku lekcjach, mogą również posłużyć do zorganizowania klasowej (lub szkolnej) wystawy. Oceniając pracę, nauczyciel powinien zwrócić uwagę nie tylko na jej poziom merytoryczny, lecz także na zaangażowanie ucznia, wybór źródeł informacji oraz estetykę wykonania.

Wycieczka

Jest to metoda nauczania pozwalająca uczniom na zapoznanie się z zabytkami, muzeami, miejscami związanymi z ważnymi wydarzeniami historycznymi. Dzięki niej młodzież pogłębia swoje zainteresowania i rozbudza potrzebę zdobywania wiedzy. Zastosowanie tej metody wymaga precyzyjnego zaplanowania działań. Należy wyraźnie określić cel wycieczki oraz opracować jej plan. Warto również przydzielić uczniom związane z wyprawą zadania. Mogą przygotować np. krótkie referaty na temat historii poznawanego regionu, głównych stylów architektonicznych, biografii osób związanych z miejscem wycieczki. Uczniowie mogą zaprezentować zdobyte informacje przed wyprawą, podczas dojazdu do celu lub w trakcie zwiedzania. Trzeba zwrócić uwagę, aby program wycieczki nie był przeładowany materiałem informacyjnym lub nie powodował nadmiernego wysiłku fizycznego. Po powrocie z wyjazdu należy uporządkować zdobyte wiadomości i przeprowadzić utrwalające je zajęcia. Notatki, fotografie, rysunki stworzone podczas realizacji zadania można wykorzystać w trakcie składania gazetki klasowej lub umieścić na stronie internetowej szkoły. Warto również ocenić zaangażowanie poszczególnych osób w wykonywanie ćwiczeń.

Lista przykładowych pytań, które można wykorzystać podczas zwiedzania konkretnego obiektu:

- ▶ Jaką nazwę nosi dany zabytek?
- ▶ Kiedy powstał ten obiekt? Kto był jego twórcą?
- ▶ Jakie były okoliczności powstania budowli? Jakie wydarzenia i postacie historyczne są związane z tym zabytkiem?
- ▶ Jaki styl architektoniczny reprezentuje poznany obiekt?
- ▶ Jak wygląda jego wnętrze?
- ▶ Czym charakteryzuje się otoczenie i zewnętrzna strona budowli?
- ▶ W jakim stanie obecnie jest poznany zabytek?

VII. Proponowane formy kontroli oraz metody oceny osiągnięć uczniów

Ocenianie jest integralną częścią procesu nauczania. Musi być systematyczne i dokładne. Wewnątrzszkolne ocenianie polega na rozpoznaniu przez nauczyciela poziomu oraz postępów w opanowywaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych. Pozwala to na wystawienie uczniowi oceny oraz przekazanie mu informacji o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych. Podczas oceniania nie należy podkreślać wyłącznie braków w wiedzy lub umiejętnościach ucznia. Ocena powinna mieć działanie konstruktywne – warto udzielić uczniowi dodatkowych wyjaśnień, dać czas na nadrobienie zaległości, a następnie dokonać ponownej kontroli. Ponadto ocenianie dostarcza nauczycielowi informacji na temat efektywności stosowanych przez niego metod i środków nauczania oraz form pracy. Pozwala to na ich ewentualną weryfikację w zależności od poziomu ucznia lub całego zespołu klasowego.

Ocenianie na lekcjach historii powinno uwzględniać wewnątrzszkolny system oceniania. Przy wystawianiu oceny nauczyciel zwraca uwagę na szereg elementów, takich jak: – wiedza faktograficzna ujęta w programie nauczania (tj. suma posiadanych przez ucznia wiadomości i gotowość do ich odtworzenia z pamięci),

- ▶ umiejętności intelektualne,
- ▶ współpraca w zespole,
- ▶ organizowane procesu uczenia się,
- ▶ stosowanie zdobytych na lekcjach innych przedmiotów wiadomości i umiejętności,
- ▶ aktywność ucznia na zajęciach, w pracy pozalekcyjnej i pozaszkolnej.

Na każdym poziomie edukacyjnym przed rozpoczęciem nauki należy wspólnie z uczniami omówić, jakie są oczekiwane efekty pracy oraz przedstawić kryteria oceniania. W praktyce stosuje się dwa sposoby oceniania wewnątrzszkolnego:

- ▶ bieżące – realizowane na kolejnych lekcjach. Ocenianie to motywuje do systematycznej pracy, sprzyja utrwalaniu wiadomości i umiejętności, pozwala obserwować postępy w rozwoju ucznia. Systematyczna kontrola zapobiega powstawaniu luk w wiadomościach oraz deformacjom w umiejętnościach, np. w rozumieniu procesu historycznego;
- ▶ okresowe – semestralne i roczne.

Poniżej zaproponowano zakresy wymagań dla poszczególnych ocen szkolnych.

Ocena celująca (6)	Uczeń posiada rozległą wiedzę historyczną, świadczącą o uzdolnieniach humanistycznych, doskonale interpretuje źródła historyczne, z wykorzystaniem kontekstu epoki buduje złożoną i problemową narrację historyczną, jest bardzo aktywny na lekcji i wykonuje dodatkowe zadania, uczestniczy oraz osiąga sukcesy w szkolnych i pozaszkolnych konkursach i olimpiadach.
Ocena bardzo dobra (5)	Uczeń opanował wiadomości i umiejętności objęte podstawą programową, wykazuje zainteresowanie przedmiotem, wykorzystuje różne źródła wiedzy, interpretuje trudne źródła historyczne, buduje dojrzałą narrację historyczną opartą na gruntownej wiedzy i łączeniu wydarzeń w logiczny ciąg przyczynowo-skutkowy, jest aktywny na lekcji oraz uczestniczy w szkolnych i pozaszkolnych konkursach i olimpiadach.
Ocena dobra (4)	Uczeń ma niewielkie braki w zakresie wiedzy; umiejscawia w czasie i przestrzeni wydarzenia i procesy historyczne, poprawnie rozwiązuje za-

	dania o pewnym stopniu trudności i wymagające opanowania umiejętności przewidzianych w podstawie programowej, jest aktywny podczas zajęć lekcyjnych.
Ocena dostateczna (3)	Uczeń wykazuje przeciętne opanowanie materiału przewidzianego programem, wiedza jest wyrwykowa i fragmentaryczna, słabo łączy wydarzenia w ciągi przyczynowo-skutkowe, przy pomocy nauczyciela poprawnie wykonuje zadania, samodzielnie interpretuje łatwe źródła, buduje krótką narrację historyczną.
Ocena dopuszczająca (2)	Uczeń wykazuje spore luki w wiadomościach objętych programem, ale jest w stanie je uzupełnić, przy pomocy nauczyciela wykonuje zadania związane z umiejętnościami określonymi w podstawie programowej, jest mało aktywny na lekcji.
Ocena niedostateczna (1)	Luki w wiadomościach posiadanych przez ucznia są trudne do uzupełnienia, uczeń notorycznie nie przygotowuje się do lekcji, nie rozumie i nie potrafi wykonać prostych zadań nawet przy pomocy nauczyciela; odznacza się brakiem systematyczności i chęci do nauki oraz biernością na lekcji.

Istnieje wiele metod pozyskiwania informacji o poziomie osiągnięć edukacyjnych ucznia. Stosowanie różnorodnych form kontroli pozwala na większe zobiektywizowanie oceny.

Wypowiedź ustna

Metoda przydatna zarówno na początku zajęć, kiedy w ramach nawiązania do tematu nauczyciel sprawdza poziom opanowania dotychczasowej wiedzy, jak również na końcu lekcji – gdy kontroluje, w jakim stopniu uczniowie przyswoili nowy materiał. Pytać można ochotników, co sprzyja docenieniu aktywności poszczególnych członków zespołu klasowego lub wybrane osoby, aby zmotywować do systematycznej pracy każdego ucznia. Z wypowiedzi ustnych korzysta się szczególnie często w trakcie realizacji ćwiczeń za pomocą metod aktywizujących (np. dyskusja panelowa). Dzięki tej formie monitoruje się poziom wiedzy faktograficznej, rozumowanie przyczynowo-skutkowe, sposób wypowiedzi, umiejętność porównywania i analizowania oraz współpracy w grupie itp.

Test dydaktyczny

Test jest popularną metodą sprawdzania wiedzy. Może być zastosowany do wstępnej diagnozy osiągnięć ucznia, bieżącego kontrolowania przebiegu nauki lub pomiarów okresowych (semestralnych albo rocznych). Opracowanie testu wymaga dokładnej analizy treści kształcenia z uwzględnieniem wszystkich celów i poziomów wymagań. Nie może on ograniczać się tylko do oceny stopnia opanowania materiału faktograficznego. Dobrze zredagowany pozwala także na sprawdzenie umiejętności ucznia. Co ważne, egzamin maturalny w znacznej mierze oparty jest właśnie na zdolności rozwiązywania testu. Podkreślić jednak należy, że za pomocą testów nie można skontrolować wszystkich celów dydaktycznych. Ta forma oceniania nie może być zatem jedyną metodą weryfikacji wiadomości ucznia.

Rodzaje zadań testowych:

- ▶ pytania otwarte, w których uczeń sam formułuje odpowiedź, np.: krótka odpowiedź, pytania z luką;

- ▶ pytania zamknięte, w których odpowiedzi są już podane i uczeń ma za zadanie wskazanie prawidłowej, np.: wielokrotnego wyboru z jedną odpowiedzią prawidłową, wielokrotnego wyboru z jedną odpowiedzią fałszywą, wielokrotnego wyboru ze zmienną liczbą prawidłowych odpowiedzi, prawda / fałsz, dobieranie, klasyfikowanie, porządkowanie.

Sprawdzian

Służy sprawdzeniu poziomu opanowania osiągnięć edukacyjnych ucznia poprzez pracę opisową. Tak jak test, powinien kontrolować wiedzę oraz umiejętności, a oprócz pytań o znajomość faktografii zawierać np. zadania opisowe lub fragmenty tekstów do interpretacji.

Praca pisemna

Praca pisemna sprawdzająca wiedzę i umiejętności uczniów na lekcjach historii może występować w różnej postaci, np.: referatu, rozprawki, sprawozdania. Preferuje się te formy, które wymagają selekcji materiału, porównywania, dostrzegania różnic i podobieństw oraz związków przyczynowo-skutkowych. Temat pracy powinien być sprecyzowany i dawać uczniowi możliwość przedstawienia własnej oceny oraz wniosków. Nauczyciel, czytając pracę, zwraca uwagę na zgodność treści z tematem, odpowiednią formę literacką, poprawność językową, stopień opanowania faktografii przez ucznia oraz jego umiejętności historyczne. Uczeń poprzez ocenę otrzymuje informacje, jakich elementów nie uwzględnił w swoim tekście, co było nieistotne, a także które części zostały uznane przez nauczyciela za poprawne i dobrze opracowane. Ze względu na egzamin maturalny zaleca się, aby uczniowie pisali prace w formie rozprawki.

Prezentacja

Uczniowie, omawiając wskazane zagadnienie, są oceniani według wcześniej podanych przez nauczyciela kryteriów. Są nimi: poziom merytoryczny, zakres wykorzystywanych materiałów, umiejętność prezentacji, wizualizacja, zainteresowanie uczestników, wykorzystanie czasu. Dzięki tej formie można ocenić pracę całej grupy lub pojedynczych osób. Jednocześnie nauczyciel może dostrzec indywidualne zainteresowania lub umiejętności uczniów, np. muzyczne, aktorskie.

Portfolio

Zgromadzone przez uczniów materiały pozwalają nauczycielowi na uzyskanie informacji o poziomie wiedzy oraz umiejętności poszukiwania i selekcji wiadomości poszczególnych osób. Jeżeli proces zbierania materiałów jest bieżąco kontrolowany, można sprawdzić np. systematyczność pracy, dostrzec doskonalenie umiejętności myślenia historycznego. Portfolio obrazuje indywidualny wysiłek ucznia w procesie uczenia się.

VIII. Bibliografia

Dydaktyka historii

Aktywizacja uczniów w nauczaniu historii, red. A. Zielecki, Rzeszów 1989.

M. Bieniek, *Dydaktyka historii*. Wybrane zagadnienia, Olsztyn 2007.

E. Biłos, *Regionalizm kreatywny w nowoczesnej szkole*, Częstochowa 1998.

M. Bloch, *Pochwała historii, czyli o zawodzie historyka*, Warszawa 1960.

T. Buksiński, *Interpretacja źródeł historycznych*, Warszawa 1992.

- M. Dąbrowa, B. Meisner, *Lekcje historii na ulicach Krakowa*, Kraków 1988.
- K. Denek, *Wycieczki we współczesnej szkole*, Poznań 1997.
- Dydaktyka historii jako dyscyplina akademicka wobec wyzwań współczesności*, red. L. Kudło, C. Nowarski, Kraków 2008.
- M. Dymkowski, *Między psychologią a historią*, Warszawa 2000.
- A. Dziedzic, W. E. Kozłowska, *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1999.
- Edukacja historyczna i obywatelska w szkolnictwie ponadgimnazjalnym*, red. G. Pańko, Toruń 2003.
- Edukacja regionalna. Przewodnik dla nauczyciela*, praca zbiorowa, Warszawa 2001.
- Edukacja w procesie integracji europejskiej*, red. H. Konopko, Białystok 2003.
- M. Kujawska, *Problemy współczesnej edukacji historycznej*, Poznań 2001.
- W. Kula, *Wokół historii*, Warszawa 1988.
- T. Łepkowski, *Przeszość miniona i teraźniejszość*, Warszawa 1980.
- T. Maresz, *Wpływ tekstów źródłowych na rozwój myślenia historycznego uczniów, teoria a praktyka*, Bydgoszcz 2004.
- J. Maternicki, C. Majorek, A. Suchoński, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1993.
- J. Maternicki, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy dydaktyki historii*, Warszawa 1990.
- J. Mizgalski, *Mapa historyczna w dydaktyce*, Częstochowa 2002.
- P. Mulkowski, *Lekcje historii z tekstem źródłowym*, Toruń 2000.
- Multimedia w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2007.
- Muzeum w nauczaniu historii*, red. A. Zielecki, Rzeszów 1989.
- B. Niemierko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002.
- K. Pomian, *Przeszość jako przedmiot wiedzy*, Warszawa 1992.
- S. Roszak, E. Chorąży, D. Konieczka-Śliwińska, *Edukacja historyczna w szkole: teoria i praktyka*, Warszawa 2008.
- T. Słowikowski, *Metodyka nauczania historii*, Warszawa 1975.
- K. Szelańska, *Od kujona do badacza, czyli jak uczyć się historii*, Warszawa 1997.
- J. Tazbirowa, *Źródła historyczne w nauczaniu szkolnym*, Warszawa 1971.
- J. Topolski, *Teoria wiedzy historycznej*, Poznań 1982.
- P. Unger, *Muzea w nauczaniu historii*, Warszawa 1988.
- Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów*, red. J. Maternicki, Warszawa 2004.
- A. Zielecki, *Mapa w nauczaniu historii*, Warszawa 1984.
- A. Zielecki, *Środki dydaktyczne w nauczaniu-uczeniu się historii*, Rzeszów 1978.
- A. Zielecki, *Wprowadzenie do dydaktyki historii*, Kraków 2014.
- Źródła w edukacji historycznej*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2006.

Starożytny Wschód

- D. Arnaud, *Starożytny Bliski Wschód*, Warszawa 1982.
- M. Bielecki, *Zapomniany świat Sumerów*, Warszawa 1966.
- C.W. Ceram, *Bogowie, groby i uczeni*, Warszawa 2011.
- J.E.S. Edwards, *Piramidy Egiptu*, Warszawa 1995.
- J. Kieniewicz, *Historia Indii*, Wrocław 1980.
- K.A. Kitchen, *Ramzes Wielki i jego czasy*, Warszawa 2002.
- M.J. Küntler, *Mitologia chińska*, Warszawa 1981.
- A. Lemaire, *Dzieje biblijnego Izraela*, Poznań 1998.
- J. Meuszyński, *Odkrywanie Mezopotamii*, Warszawa 1977.
- K. Michałowski, *Nie tylko piramidy*, Warszawa 1974.

- K. Myśliwiec, *Święte znaki Egiptu*, Warszawa 1992.
 S. Moscati, *Świat Fenicjan*, Warszawa 1971.
 A. T. Olmstead, *Dzieje imperium perskiego*, Warszawa 1973.
 G. Rachet, *Słownik cywilizacji egipskiej*, Katowice 1994.
 A. Robinson, *Szyfr Egiptu. Jean-François Champollion i hieroglify*, Warszawa 2016.
 W. Rodziński, *Historia Chin*, Wrocław 1974.
 G. Roux, *Mezopotamia*, tłum. B. Kowalska, J. Kozłowska, Warszawa 1998.
 H.W.S. Saggs, *Wielkość i upadek Babilonu*, Warszawa 1973.
 A. Siliotti, *Egipt: świątynie, ludzie, bogowie*, Warszawa 1994.
 H. Shanks, *Starożytny Izrael*, Warszawa 1994.
 M. Stępień, *Kodeks Hammurabiego*, Warszawa 1996.
 I. Tatlersall, *Dzieje człowieka od jego początków do IV tysiąclecia p.n.e.*, Warszawa 2010

Starożytna Grecja

- M.I. Bernhard, *Sztuka grecka*, Warszawa 1981.
 I. Biezuńska-Małowist, *Niewolnictwo*, Warszawa 1987.
 P. Cartledge, *Spartanie – świat wojowników*, Warszawa 2005.
 P. Connolly, H. Dodget, *Antyczne miasta*, Warszawa 1998.
 E. Dąbrowa, *Gaugamela 331 p.n.e.*, Warszawa 1988.
 M. Finley, *Polityka w świecie starożytnym*, Kraków 2000.
 R. Flaceliere, *Życie codzienne w Grecji za czasów Peryklesa*, Warszawa 1985.
 P. Green, *Aleksander Wielki*, Warszawa 2010.
 P. Grimal, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław 1990.
 N.G.L. Hammond, *Dzieje Grecji*, Warszawa 1994.
 N. G. L. Hammond, *Starożytna Macedonia*, Warszawa 1999.
 M.H. Hansen, *Demokracja ateńska w czasach Demostenesa*, Warszawa 1999.
 M.H. Hansen, *Polis. Wprowadzenie do dziejów greckiego miasta-państwa*, Warszawa 2011.
 B. J. Kemp, *Starożytny Egipt. Anatomia cywilizacji*, Warszawa 2009.
 A. Krawczuk, *Perykles i Aspazja*, Wrocław 1967.
 A. Krawczuk, *Sprawa Alkibiadesa*, Warszawa 1996.
 R. Kulesza, *Aleksander Wielki*, Warszawa 2009.
 R. Kulesza, *Antyczna Hellada. Szkice z dziejów starożytnych Greków*, Warszawa 2013.
 R. Kulesza, *Ateny Peryklesa*, Warszawa 1991.
 R. Kulesza, *Maraton*, Warszawa 2005.
 R. Kulesza, *Sparta w V-IV w. p.n.e.*, Warszawa 2003.
 R. Kulesza, *Wojna peloponeska*, Warszawa 2006.
 G. Lach, *Salamina-Plateje 480-479 p.n.e.*, Warszawa 2010.
 G. Lach, *Wyprawa sycylijska 415-413 p.n.e.*, Warszawa 2007.
 W. Lengauer, *Starożytna Grecja okresu archaicznego i klasycznego*, Warszawa 1999.
 W. Lengauer, *Religijność starożytnych Greków*, Warszawa 1994.
 J. V. Luce, *Homer i epoka heroiczna*, Warszawa 1987.
 T. Łoposzko, *Tajemnice starożytnej żeglugi*, Gdańsk 1977.
 T. Łoposzko, *Starożytne bitwy morskie*, Gdańsk 1992.
 E. Makowiecka, *Sztuka Grecji*, Warszawa 2006.
 W. Markowska, *Mity Greków i Rzymian*, Warszawa 1984.
 M.J. Olbrycht, *Aleksander i świat irański*, Rzeszów 2004.
 J. Parandowski, *Mitologia*, Warszawa 1990.

- N. Sekunda, *Bitwa pod Maratonem 490 p.n.e.*, Poznań 2009.
 S. Sprawski, M. Pawlak, *Cywilizacje starożytne*, Kraków 2005.
 S. Stabryła, *Historia literatury starożytnej Grecji i Rzymu*, Wrocław 2002.
 A. Świderkówna, *Hellada królów*, Warszawa 1996.
 F. W. Walbank, *Świat hellenistyczny*, Warszawa 2003.
 J. Warry, *Armie świata antycznego*, Warszawa 1995.

Starożytny Rzym

- G. Alföldy, *Historia społeczna starożytnego Rzymu*, Poznań 2992.
 I. Biezuńska-Małowist, *Kobiety antyku*, Warszawa 1993.
 P. Brown, *Świat późnego antyku*, Warszawa 1991.
 A. Cameron, *Późne cesarstwo rzymskie*, Warszawa 2002.
 J. Ciechanowicz, *Rzym, ludzie i budowle*, Warszawa 1987.
 P. Connolly, *Historia armii rzymskiej*, Warszawa 1992,
 D. Gazda, *Wojny domowe w Imperium Rzymskim*, Warszawa 2011.
 M. Grant, *Gladiatorzy*, Wrocław 1980.
 P. Heather, *Upadek Cesarstwa Rzymskiego*, Poznań 2006.
 M. Jaczynowska, *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.
 M. Jaczynowska, *Religie świata rzymskiego*, Warszawa 1990.
 M. Jaczynowska, M. Pawlak, *Starożytny Rzym*, Warszawa 2008.
 K. Kęciek, *Dzieje Kartagińczyków*, Warszawa 2003.
 A. Krawczuk, *Cesarz August*, Wrocław 1973.
 A. Krawczuk, *Poczet cesarzy rzymskich*, Warszawa 1999.
 T. Łoposzko, *Historia społeczna republikańskiego Rzymu*, Warszawa 1987.
 A. Łukaszewicz, *Kleopatra. Ostatnia królowa starożytnego Egiptu*, Warszawa 2005.
 A. Niemirowski, *Etruskowie*, Łódź 1990.
 P. Rochala, *Powstanie Spartakusa 73–71 r. p.n.e.*, Warszawa 2009.
 M. Simon, *Cywilizacja wczesnego chrześcijaństwa*, t. 1–2, Warszawa 1992.
 D. Słapek, *Gladiatorzy i polityka*, Wrocław 1995.
 P. Southern, *Oktawian August*, tłum. D. Kozińska, Warszawa 2003.
 S. Stabryła, *Historia literatury starożytnej Grecji i Rzymu*, Wrocław 2002.
 S. Stabryła, *Starożytny Rzym*, Warszawa 1992.
 J. Strzelczyk, *Goci. Rzeczywistość i legenda*, Warszawa 1984.
 J. Vogt, *Upadek Rzymu*, Warszawa 1993.
 E. Wipszycka, *Kościół w świecie późnego antyku*, Warszawa 1994.
 E. Wipszycka, *O starożytności polemicznie*, Warszawa 1994.
 J. Warry, *Armie świata antycznego*, Warszawa 1995.
 A. Ziółkowski, *Rzym ostatnich królów*, Poznań 1999.

Średniowiecze

- K. Baczkowski, *Rady Kallimacha*, Warszawa 1989.
 R.F. Barkowski, *Budziszyn 1002–1018*, Warszawa 2018.
 J. Besala, *Jagiellonowie*, Warszawa 2006.
 M. Biskup, G. Labuda, *Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach. Gospodarka – społeczeństwo – państwo – ideologia*, Gdańsk 1987.
 M. Biskup, *Wojna trzynastoletnia*, Warszawa 1990.
 M. Bloch, *Spółeczeństwo feudalne*, Warszawa 1981.

- R.A. Brown, *Historia Normanów*, Warszawa–Gdańsk 2003.
- R. Browning, *Justynian i Teodora*, Warszawa 1996.
- R. Browning, *Cesarstwo bizantyjskie*, Warszawa 1997.
- Człowiek średniowiecza*, red. J. Le Goff, Warszawa–Gdańsk 1996.
- M. Gaudefroy-Demombynes, *Narodziny islamu*, Warszawa 1988.
- J. Gies, F. Gies, *Życie w średniowiecznym mieście*, Warszawa 2018.
- J. Gies, F. Gies, *Życie w średniowiecznej wsi*, Warszawa 2018.
- J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, Warszawa–Gdańsk 2002.
- T. Grudziński, *Bolesław Śmiały-Szczodry i biskup Stanisław*, Warszawa 1982.
- A. Gurewicz, *Wyprawy wikingów*, Warszawa 1969.
- G. Faber, *Merowingowie i Karolingowie*, Warszawa 1994.
- D. Hay, *Europa w XIV–XV wieku*, Warszawa 2001.
- J. Haldon, *Bizancjum. Zarys dziejów*, Warszawa 2006.
- A. Jureczko, *Testament Krzywoustego*, Warszawa 1988.
- R. McKitterick, *Królestwa Karolingów 751–987*, Warszawa 2018.
- J. Kłoczowski, *Młodsza Europa. Europa Środkowo-Wschodnia w kręgu cywilizacji chrześcijańskiej średniowiecza*, Warszawa 1998.
- M.D. Knowles, D. Obolensky, *Historia Kościoła 600–1500*, Warszawa 1988.
- S. Kałużyński, *Dawni Mongołowie*, Warszawa 1983.
- F. Kiryk, *Wielki król i jego następca*, Warszawa 1992.
- J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław Jagiełło*, Wrocław 1990.
- S. Kuczyński, *Wielka Wojna z zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*, Warszawa 1987.
- Kultura Polski średniowiecznej X–XIII w.*, red. J. Dowiat, Warszawa 1985.
- Kultura Polski średniowiecznej XIV–XV w.*, red. B. Geremek, Warszawa 1997.
- G. Labuda, *Mieszko I*, Wrocław 2006.
- G. Labuda, *Państwo pierwszych Piastów*, Warszawa 1989.
- M. Lambert, *Średniowieczne herezje. Od reformy gregoriańskiej po reformację*, Gdańsk 2002.
- Ph. Line, *Wikingowie: wojownicy północy*, Warszawa 2016.
- H.E. Mayer, *Historia wypraw krzyżowych*, Kraków 2008.
- K. Modzelewski, *Chłopi w monarchii wczesnopiastowskiej*, Wrocław 1987.
- J.H. Mundy, *Europa średniowieczna 1150–1309*, Warszawa 2001.
- B. Nowacki, *Przemysł II*, Poznań 1995.
- B. Nowaczyk, *Chojnice 1454, Świecino 1462*, Warszawa 2010.
- R. Podhorodecki, *Kulikowe Pole 1380*, Warszawa 1986.
- R. Pernaud, *Kobieta w czasach katedr*, Katowice 2009.
- Polska dzielnicowa i zjednoczona. Państwo – społeczeństwo – kultura*, red. A. Gieysztor, Warszawa 1972.
- Polska pierwszych Piastów. Państwo – społeczeństwo – kultura*, red. T. Manteuffel, Warszawa 1968.
- J. Powierski, *Kryzys rządów Bolesława Śmiałego*, Gdańsk 1992.
- M. Rodinson, *Mahomet*, Warszawa 1991.
- M. Rożek, *W cieniu katedr i zamków*, Warszawa 1988.
- S. Runciman, *Upadek Konstantynopola 1454*, Warszawa 1968.
- P. Urbańczyk, *Mieszko Pierwszy Tajemniczy*, Toruń 2013.
- W. Uruszczak, *Państwo pierwszych Jagiellonów*, Warszawa 1999.
- H. Samsonowicz, *Łokietkowe czasy*, Warszawa 1989.
- Schyłek średniowiecznej Europy*, red. H. Samsonowicz, Warszawa 2003.
- J. Strzelczyk, *Otton I Wielki*, Poznań 2017.

- J. Strzelczyk, *Od Prastłowian do Polaków*, Warszawa 1987.
 J. Strzelczyk, *Bolesław Chrobry*, Poznań 2003.
 W. Swoboda, *Warna 1444*, Warszawa 1999.
 Z. Váňa, *Świat dawnych Słowian*, Warszawa 1985.
 S. Weinfurter, *Niemcy w średniowieczu 500–1500*, Warszawa 2010.
 E.W. Wies, *Cesarz Henryk IV. Canossa i walka o panowanie nad światem*, Warszawa 2000.
 J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 1982.
 J. Wyrozumski, *Pierścień Kingi*, Warszawa 1999.
 S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry Wielki*, Kraków 2006.
 B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975.
 B. Zientara, *Świt narodów europejskich*, Warszawa 1985.

Nowożytność

- Z. Anusik, *Gustaw II Adolf*, Wrocław 2009.
 J. Baszkiewicz, *Maksymilian Robespierre*, Wrocław 1976.
 J. Baszkiewicz, *Richelieu*, Warszawa 1984.
 J. Besala, *Stefan Batory*, Warszawa 1992.
 R. Bielecki, *Somosierra 1808*, Warszawa 1989.
 R. Bielecki, *Wielka Armia*, Warszawa 1995.
 M. Bogucka M, *Anna Jagiellonka*, Wrocław 2009
 M. Bogucka, *Bona Sforza*, Wrocław 1998.
 T. Cegielski, Ł. Kądziela, *Rozbiory Polski 1772 – 1793 – 1795*, Warszawa 1990.
 J. Ciechowski, A. Szulczyński, *Husaria*, Warszawa 1977.
 E. Cieślak, *Stanisław Leszczyński*, Wrocław 1994.
 S. Cynarski, *Zygmunt August*, Wrocław 1988.
 W. Czapliński, *Władysław IV i jego czasy*, Warszawa 1972, Kraków 2008.
 D. Czerny, *Dymitr Samozwaniec*, Wrocław 2004.
Człowiek baroku, red. R. Villari, Warszawa 2001.
Człowiek oświecenia, red. M. Vovelle, Warszawa 2001
 P. Drózd, *Orsza 1514*, Warszawa 2000.
 M. K. Dziewanowski, *Lord Wellington. Pogromca Napoleona*, Warszawa 1997.
Europa i świat w dobie napoleońskiej, Warszawa 1977.
 J. Feldmann, *Stanisław Leszczyński*, Warszawa 1984.
 J. T. Flexner, *Washington*, Warszawa 1990.
 Z. Góralski, *Maria Teresa*, Wrocław 1995.
 B. Grochulska, *Małe państwo wielkich nadziei*, Warszawa 1987.
 S. Grzybowski, *Elżbieta Wielka*, Wrocław 1984.
 S. Grzybowski, *Henryk Walezy*, Warszawa 1985.
 J. Huizinga, *Kultura XVII-wiecznej Holandii*, Kraków 2008.
 J. Kaczmarczyk, *Bohdan Chmielnicki*, Wrocław 1988.
 H. Kamen, *Imperium hiszpańskie. Dzieje rozkwitu i upadku*, Warszawa 2008.
 E. Koczorowski, *Oliwa 1627*, Warszawa 2002.
 M. Kukiel, *Wojna 1812*, Poznań 1999.
 J. Łojek, *Konstytucja 3 maja*, Lublin 1981.
 S. Leśniewski, *Jan Zamoyski. Hetman i polityk*, Warszawa 2008
 J. Maciejewski, *Dylematy wolności. Zmierzch sarmatyzmu i początki oświecenia w Polsce*, Warszawa 1994.

- J. Maciszewski, *Szlachta polska i jej państwo*, Warszawa 1969.
- W. Magdziarz, *Ludwik XIV*, Wrocław 1991.
- K. Mrozowska, *By Polaków zrobić obywatelami*, Kraków 1993.
- M. Müller, *Rozbiory Polski*, Poznań 2005.
- S. Ochmann-Staniszevska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006.
- L. Podhorodecki, *Jan Karol Chodkiewicz*, Warszawa 1982.
- L. Podhorodecki, *Wazowie w Polsce*, Warszawa 1985.
- I. Rusinowa, *Saratoga–Yorktown 1777–1781*, Warszawa 1984.
- S. Salmonowicz, *Fryderyk II*, Wrocław 1981.
- W. Serczyk, *Katarzyna II*, Wrocław 1975.
- W. Serczyk, *Na dalekiej Ukrainie. Dzieje Kozaczyzny do 1648 r.*, Warszawa 2008.
- W. Serczyk, *Piotr I Wielki*, Wrocław 1973.
- J. Staszewski, *August II Mocny*, Wrocław 1998.
- J. Staszewski, *August III Sas*, Wrocław 1989.
- A. Sucheni-Grabowska, *Zygmunt August król Polski i wielki książę litewski 1520–1562*, Warszawa 1996.
- B. Szyndler, *Kościuszko*, Warszawa 1991.
- J. Tazbir, *Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit – upadek – relikty*, Warszawa 1983.
- J. Tazbir, *W pogoni za Europą*, Warszawa 1998.
- J. M. Todd, *Marcin Luter*, Warszawa 1983.
- R. Tomicki, *Tenochitlan 1521*, Warszawa 1884.
- H. Wisner, *Władysław IV Waza*, Wrocław 1995.
- H. Wisner, *Zygmunt III Waza*, Wrocław 1991.
- Z. Wojciechowski, *Zygmunt Stary*, Warszawa 1979.
- Z. Wójcik, *Jan Kazimierz Waza*, Wrocław 1997.
- Z. Wójcik, *Jan Sobieski 1626–1696*, Warszawa 1983.
- A. Zahorski, *Naczelnik w sukmanie*, Kraków 1990.
- A. Zahorski, *Napoleon*, Warszawa 1982.
- A. Zahorski, *Spór o Stanisława Augusta*, Warszawa 1988.
- K. Zienkowska, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 1998.
- Z. Żygułski, *Hetmani Rzeczypospolitej*, Kraków 1994.

XIX wiek

- A. Bartnicki, *Konflikty kolonialne 1869–1939*, Warszawa 1972.
- H. Batowski, *Rozpad Austro-Węgier*, Kraków 1982.
- I. Berlin, *Karol Marks*, Warszawa 1999.
- J. W. Borejsza, *Piękny wiek XIX*, Warszawa 1984.
- L. W. Bruce, *Mikołaj I*, Warszawa 1988.
- J. Buszko, *Galicja 1859–1914. Polski Piemont?*, Warszawa 1989.
- A. Chwalba, *Samobójstwo Europy. Wielka wojna 1914–1918*, Kraków 2014.
- M. Czaplinski, *Niemiecka polityka kolonialna*, Poznań 1992.
- K. Dziewanowski, *Brzemie białego człowieka*, Warszawa 1989.
- Europa i świat w epoce restauracji, romantyzmu i rewolucji 1815–1849*, red. W. Zajewski, t. 1–2, Warszawa 1991.
- J. Feldman, *Bismarck a Polska*, Warszawa 1980.
- A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867–1935*, Warszawa 1988.
- S. Grodziski, *Franciszek Józef*, Wrocław 1978.

- K. Groniowski, *Uwłaszczenie chłopów w Polsce*, Warszawa 1976.
- F. Hartau, *Metternich*, Warszawa 1996.
- F. Hartau, *Wilhelm II*, Warszawa 1992.
- W. Jakóbczyk, *Przetrwać nad Wartą 1815–1914*, Warszawa 1988.
- M. Janion, M., Żmigrodzka, *Romantyzm i historia*, Warszawa 1978.
- S. Kalembka, *Wielka Emigracja 1831–1863*, Toruń 2003.
- S. Kalembka, *Wiosna Ludów w Europie*, Warszawa 1991.
- T. Kemp, *Industrializacja w XIX w Europie*, Warszawa–Wrocław 1991.
- S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1982.
- S. Kieniewicz, A. Zahorski, W. Zajewski, *Trzy powstania narodowe*, Warszawa 1992.
- I. Koberdowa, *Pierwsza Międzynarodówka 1846–1870: sukcesy i problemy*, Warszawa 1987.
- L. Korusiewicz, *Wojna secesyjna 1860–1865*, Warszawa 1985.
- E. Kowecka, *W salonie i w kuchni*, Poznań 2008.
- E. Kozłowski, M. Wrzosek, *Historia oręża polskiego 1795–1939*, Warszawa 1984.
- G. Kucharczyk, *Kulturkampf. Walka Berlina z katolicyzmem 1846–1918*, Warszawa 2009.
- J. Kucharzewski, *Od białego do czerwonego caratu*, Warszawa 1991.
- W. Leśniewski, *Wojna burska 1899–1902*, Warszawa 2001.
- W. Lipiński, *Walka zbrojna o niepodległość Polski w latach 1905–1918*, Warszawa 1990.
- T. Łepkowski, *Polska – narodziny nowoczesnego narodu (1764–1870)*, Warszawa 1970.
- T. Łepkowski, *Powstanie listopadowe*, Warszawa 1987.
- J. Łojek, *Szanse powstania listopadowego: rozważania historyczne*, Warszawa 1986.
- T. Łubieński, *Bić się czy nie bić? O polskich powstaniach*, Kraków 1989.
- M. Misztal, *Królowa Wiktoria*, Wrocław 2010.
- J. Myśliński, *Swobody, fabryk i ziemi!*, Warszawa 1988.
- T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918*, Wrocław 1984.
- A. Notkowski, *Ludwik Waryński*, Wrocław 1989.
- J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1985.
- J. Pajewski, *Pierwsza wojna światowa 1914–1918*, Warszawa 1998.
- Polska XIX wieku: państwo, społeczeństwo, kultura*, red. S. Kieniewicz, Warszawa 1986.
- Powstanie listopadowe 1830–1831: dzieje wewnętrzne, militaria. Europa wobec powstania*, red. W. Zajewski, Warszawa 1990.
- Powstanie styczniowe 1863–1864. Wrzenie, bój, Europa, wizje*, red. S. Kalembka, Warszawa 1990.
- F. Ramotowska, *Narodziny tajemnego państwa polskiego 1859–1862*, Warszawa 1990.
- M. Rozbicki, *Narodziny narodu. Historia Stanów Zjednoczonych do 1861 roku*, Warszawa 1991.
- T. Schramm, *Wygrać Polskę 1914–1918*, Warszawa 1989.
- J. Skowronek, *Adam Jerzy Czartoryski 1770–1861*, Warszawa 1994.
- P. Szlanta, *Wilhelm II. Ostatni z Hohenzollernów*, Warszawa 2015.
- W. Tokarz, *Sprzysiężenie Wysockiego i Noc Listopadowa*, Warszawa 1980.
- L. Trzeciakowski, *Otto von Bismarck*, Wrocław 2009.
- L. Trzeciakowski, *Pod pruskim zaborem 1850–1918*, Warszawa 1973.
- B. Tuchman, *Sierpniowe salwy*, Warszawa 1988.
- H. Wereszycki, *Pod berłem Habsburgów. Zagadnienia narodowościowe*, Wrocław 1986.
- D. Wołkogonow, *Lenin*, Warszawa 1994.
- T. Wituch, *Garibaldi*, Warszawa 1983.
- M. Wrzosek, *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej*, Warszawa 1990.
- W. Zajewski, *Powstanie listopadowe 1830–1831*, Warszawa 1998.
- M. Zgórniak, *Za Waszą i Naszą wolność*, Warszawa 1987.

XX wiek

- W. Anders, *Kłęska Hitlera w Rosji 1941–1945*, Londyn 1997.
- Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956*, Warszawa–Lublin 2007.
- H. Batowski, *Europa zmierza ku przepaści*, Warszawa 1989.
- A. Beevor, *Druga wojna światowa*, Kraków 2013.
- J.W. Borejsza, *Szkoły nienawiści: historia faszystów europejskich 1919–1945*, Wrocław 2000.
- Z. Brzeziński, *Wielkie bankructwo. Narodziny i zmięch komunizmu w XX wieku*, Paryż 1990.
- A. Bullock, *Studium tyranii*, Warszawa 1989.
- J. Ciechanowski, *Powstanie warszawskie*, Warszawa 1984.
- A. Chojnowski, *Piłsudczycy u władzy. Dzieje Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem*, Wrocław 1986.
- C. Chlebowski, *Wachlarz*, Warszawa 1983.
- Czarna księga komunizmu*, Warszawa 1999.
- N. Davies, *Orzeł biały, czerwona gwiazda. Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920*, Kraków 1997.
- W. Dmochowski, *Wietnam. Wojna bez zwycięzców*, Kraków 1991.
- A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989–1995*, Kraków 1997.
- A. Dudek, *PRL bez makijażu*, Kraków 2008.
- E. Duraczyński, *Rząd polski na wychodźstwie 1939–1944*, Warszawa 1993.
- W. J. Dziak, *Kim Ir Sen. Dzieło i polityczne wizje*, Warszawa 2000.
- J. Eisler, *Czterdzieści pięć lat, które wstrząsnęły Polską. Historia polityczna PRL*, Warszawa 2018.
- J. Eisler, *Marzec 1968*, Warszawa 1991.
- J. Eisler, *Grudzień 1970*, Warszawa 1995.
- A. Friszke, *Polska Gierka*, Warszawa 1995.
- A. Garlicki, *Przewrót majowy*, Warszawa 1978.
- A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867–1935*, Warszawa 1988.
- A. Garlicki, *Stalinizm*, Warszawa 1994.
- H. Hein-Kircher, *Kult Piłsudskiego i jego znaczenie dla Państwa Polskiego 1926–1939*, Warszawa 2008.
- J. Holzer, *„Solidarność” 1980–1981*, Warszawa 1989.
- T. Jurga, *Obrona Polski 1939*, Warszawa 1990.
- K. Kawalec, *Roman Dmowski 1864–1939*, Wrocław 2002.
- M. Kamiński, M. Zacharias, *Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1987.
- J. Karski, *Wielkie mocarstwa wobec Polski 1919–1945*, Warszawa 1992.
- K. Kersten, *Narodziny systemu władzy*, Warszawa 1990.
- K. Kersten, *Polacy – Żydzi – Komuniści*, Warszawa 1992.
- S. Korboński, *Polskie państwo podziemne*, Bydgoszcz 1991.
- P. Kozłowski, *Zygmunt Szyndzielarz, Łupaszko 1910–1951*, Warszawa 2011.
- J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej – dzieje polityczne*, Poznań 1990.
- J. Kuroń, J. Żakowski J., *PRL dla początkujących*, Wrocław 1997.
- Z. Landau, *Polska Gomułki*, Warszawa 1995.
- Z. Landau, J. Tomaszewski, *Druga Rzeczpospolita. Gospodarka, społeczeństwo, miejsce w świecie*, Warszawa 1977.
- C. Łuczak, *Polska i Polacy w II wojnie światowej*, Poznań 1993.
- M. R. Marrus, *Holocaust*, Warszawa 1993.
- M. Mikeln, *Stalin*, Warszawa 1990.
- S. Nowak, *Oddziały wyklętych*, Warszawa 2014.

- A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, Warszawa 2000.
- J. Pertek, *Wielkie dni małej floty*, Poznań 1990.
- A. Prażmowska, *Władysław Gomułka*, Warszawa 2016.
- T. Prekkerowa, *Konspiracyjna Rada Pomocy Żydom w Warszawie 1942–1945*, Warszawa 1982.
- S. Rudnicki, *Obóz Narodowo-Radykalny*, Wrocław 1985.
- D. M. Smith, *Mussolini*, Warszawa 1994.
- W. Suleja, *Józef Piłsudski*, Wrocław 1995.
- T. Szarota, *Okupowanej Warszawy dzień powszedni*, Warszawa 1978.
- T. Szarota, *Stefan Rowecki Grot*, Warszawa 1983.
- J. Śląski, *Polska Walcząca*, Warszawa 1990.
- J. Śląski, *Żołnierze Wyklęci*, Warszawa 2012.
- R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1990*, Kraków 2007.
- R. Terlecki, *„Solidarność”. Dekada nadziei 1980–1989*, Warszawa 2010.
- R. Terrill, *Mao. Biografia*, Warszawa 2001.
- J. Tomaszewski, *Rzeczpospolita wielu narodów*, Warszawa 1985.
- J. Tomicki, *Polska Partia Socjalistyczna*, Warszawa 1983.
- J. Tucholski, *Cichociemni*, Warszawa 1988.
- R. Wapiński, *Narodowa Demokracja 1893–1939*, Wrocław 1980.
- R. Wapiński, *Roman Dmowski*, Lublin 1989.
- R. Werblan, *Stalinizm w Polsce*, Warszawa 1991.
- P. Wieczorkiewicz, *Historia polityczna Polski 1935–1945*, Warszawa 2005.
- P. Wieczorkiewicz, *Kampania 1939 roku*, Warszawa 2001.
- D. Wołkogonow, *Stalin*, t. 1–2, Warszawa 1998.
- A. Zakrzewski, *Wincenty Witos. Chłopski polityk i mąż stanu*, Warszawa 1981.